

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”DET ÄR LÄTT ATT MAN KÄNNER SIG UTESLUTEN, FÖR JAG BOR ÄNDÅ HÄR”

En kvalitativ studie om barns omsorgsgivande i relation till sina
föräldrars familjehemsuppdrag och hur det erkänns av familjen och
socialtjänsten

Författare:

Cecilia Wilson
David Sjöblom

Kandidatuppsats:	15 hp.
Program:	Socionomprogrammet
Termin:	VT 2021
Handledare:	Monica Nordenfors
Antal ord:	19 761

Abstract

Titel: "Det är lätt att man känner utesluten, för jag bor ändå här" En kvalitativ studie om barns omsorgsgivande i relation till sina föräldrars familjehemsuppdrag.

Författare: Cecilia Wilson och David Sjöblom

Syftet med vår studie är att undersöka hur familjehemsföräldrars egna barn i vuxen ålder ser på sitt omsorgsgivande inom ramen för familjehemsuppdraget. Vi vill även undersöka deras upplevelse av hur deras omsorgsgivande uppmärksammades och erkändes av andra. De fem respondenterna är myndiga personer vars föräldrar under uppväxten haft familjehemsuppdrag. Med hjälp av Honneths erkännandeteori och Masons begrepp inkännande aktivitet och aktiv känslighet fokuserades på att förstå hur känslan av omsorgsansvar föds i respondenterna, hur det tog sig i uttryck och hur omsorgspraktiken erkändes av deras familj och socialtjänsten. Det empiriska materialet samlades in genom kvalitativa intervjuer med ett semistrukturerat upplägg. Resultatet visade på samstämmighet med tidigare forskning i att det rådde en ambivalens hos familjehemsföräldrarnas egna barn kring upplevelsen av att vara en del av ett familjehem då erfarenheterna var både positiva och negativa. Omsorgspraktiken var omfattande och tog sig uttryck genom både tankeverksamhet och handlingar. Respondenterna upplevde en blandning av erkännande och icke-erkännande från familjemedlemmarnas sida. Socialtjänsten var däremot frånvarande och relationen mellan den respondenterna präglades av ett icke-erkännande i relation till respondenternas omsorgspraktik. I slutdiskussionen problematiseras detta icke-erkännande utifrån Socialtjänstens ansvar att se till alla barn bästa i enlighet med Barnkonventionen.

Key Words: fostersyskon, unga omsorgsgivare, familjehem, erkännande, familjehemsföräldrarnas egna barn.

Innehåll

1. Inledning.....	6
1.1 Bakgrund	6
1.1.1 Placerade barn i Sverige	6
1.1.2 Familjehem.....	7
1.1.3 Familjehemsföräldrarnas egna barn	8
1.2 Problemformulering och samhällsrelevans	9
1.3 Syfte och frågeställningar.....	10
2. Tidigare forskning	11
2.1 Familjehemsuppdrag och placerade barn	11
2.1.1 Familjehemsuppdraget	11
2.1.2 De placerade barnen	12
2.2 Familjehemsföräldrarnas egna barns roll i familjehemsprocessen	13
2.2.1 Barnens erfarenheter	13
2.2.2 Delaktighet och ansvar	14
2.2.3 Familjehemsföräldrar och deras egna barn	16
2.2.4 Socialtjänsten och familjehemsföräldrarnas egna barn	16
2.3 Unga omsorgsgivare.....	17
3. Teori	18
3.1 Inkännande aktivitet och aktiv känslighet.....	18
3.2 Erkännande.....	20
4. Studiens metod och genomförande	23
4.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt och förförståelse	23
4.1.1 Hermeneutik	23
4.1.2 Förförståelse	24
4.2 Tillvägagångssätt och genomförande	25

4.2.1 Informationsinsamling	25
4.2.2 Urval och urvalsmetod	25
4.2.3 Intervjuprocessen	27
4.2.4 Hantering av insamlade data	30
4.2.5 Analysmetod.....	31
4.3 Forskningsetiska överväganden	32
4.4 Studiens tillförlitlighet och metodreflektion	34
4.4.1 Trovärdighet	34
4.4.2 Överförbarhet	35
4.4.3 Pålitlighet	36
4.5 Arbetsfördelning.....	37
5. Resultat och analys.....	38
5.1 Presentation av deltagare.....	38
5.2 Familjehemsföräldrarnas egna barns omsorgspraktik.....	39
5.2.1 Omsorg som tanke och handling	39
5.2.2 Omsorgsgivandets ursprung.....	43
5.3 Erkännandet av familjehemsföräldrarnas egna barns omsorg.....	48
5.3.1 Hur omsorgen erkänns av fostersyskon	49
5.3.2 Att missaktas av fostersyskon	52
5.3.3 Hur omsorgen erkänns av familjen	53
5.3.4 Hur omsorgen erkänns av socialtjänsten	57
5.3.5 Icke-erkännandets konsekvenser	62
6. Slutsats och diskussion.....	65
7. Framtida forskning	69
Referenser.....	70
Juridiska källor	74

Bilagor 1 - Informationsbrev	75
Bilaga 2 – Intervjuguide	77

1. Inledning

När Barnkonventionen (SFS 2018:1197) blev svensk lag under 2020 markerade Sverige ytterligare sitt ansvar att alla barn skall behandlas i enlighet med den och ges samma skydd och rättigheter. Under socionomutbildningens gång har den och tanken om barnets bästa varit centralt, i synnerhet i relation till barn som på något sätt tar del av socialtjänstens insatser. Det största biståndet för placerade barn i Sverige är familjehemmet. I familjehemmet bor det ofta redan barn till de föräldrar som valt att bli familjehem. En av oss skribenter har erfarenheten av att vara barn till föräldrar som har valt att ta på sig ett familjehemsuppdrag och har förundrats över hur osynliga barn till familjehemsföräldrar har varit under socionomutbildningens gång. Den andre kunde lika lite om dessa barn som socionomutbildningen lärt hen. Att vi kan ta samma examen med så vitt skilda förförståelse om denna stora och viktiga biståndsform för barn fann vi anmärkningsvärt. Det förvånade oss att dessa barn, som genom sina föräldrar involveras en av socialtjänstens största biståndsformer för placerade barn, inte uppmärksammades mer då vi från socionomutbildningen fått med oss hur barn påverkas av sin uppväxtmiljö. Kombinationen av dessa faktorer gjorde oss intresserade av att undersöka hur barn till familjehemsföräldrar själva upplever sin roll och sitt omsorgsgivande inom familjehemmet samt hur det uppmärksammades av omvärlden.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Placerade barn i Sverige

Socialtjänsten har ett särskilt ansvar att värna om att barn och unga växer upp under goda förhållanden. Enligt Föräldrabalken (1949:381) har alla ”barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran” och det är barnets vårdnadshavare som är skyldiga att tillgodose detta (1-2 §§). Om inte barnens vårdnadshavare, som oftast också är barnets föräldrar, kan tillgodose barnets behov är det upp till socialtjänsten att stödja familjen och i vissa fall kan det leda till att barnet behöver placeras utanför hemmet (Socialstyrelsen 2020, Socialtjänstlag 2001:453 kap. 5 § 1). Det finns flera olika placeringsformer för dessa barn och unga, varav ett är

familjehemmet (Lundgren & Sunesson 2019:164). Familjehemsplaceringar kan ske med stöd i både Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) på frivillig basis och med stöd av tvångslagstiftning under Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (SFS 1990:52) där det är motiverat. Ungefär 38 800 barn och unga var placerad någon gång under 2018 vilket utgör ca. 1,5% av Sveriges personer 0-20 år. Över tid har cirka 4% av befolkningen varit placerad någon gång under uppväxten (Socialstyrelsen 2020).

1.1.2 Familjehem

Familjehem är den vanligaste placeringsformen. Då 58% av alla placerade barn och unga under 2018 någon gång bodde i familjehem utgör biståndet en stor del av den sociala barnvården (Socialstyrelsen 2020). Ett familjehem är ett enskilt hem som tar emot individer för stadigvarande vård eller fostran (Socialtjänstförordningen 2001:937 3 kap. 2 §). Familjehem ska inte bedriva omsorgen yrkesmässigt (Höjer 2019b). För att bli familjehem utreds familjen i fråga av socialtjänsten för att bedömas kring huruvida de kan tillgodose det placerade barns behov (Socialstyrelsen 2020). Utbildningen och stödet riktar sig främst till familjehemsföräldrarna. Det är exempelvis endast familjehemsföräldrarna som genomgår kommunens familjehemsutbildning inför placeringar (Socialstyrelsen 2017). Även det kontinuerliga stödet riktar sig främst till familjehemsföräldrarna som ska stöttas och handledas i problem som uppstår i förhållande till det placerade barnet (Socialstyrelsen 2020). Familjehemmets karaktär är mer familjärt än andra former av bistånd inom den sociala barnvården och familjehemsföräldrarna de är inte anställda av kommunen, utan har ett uppdrag och erhåller ersättning för omkostnader (Socialstyrelsen 2020). Familjehemmen skiljer sig från andra familjer, exempelvis genom att det placerade barnets föräldrar fortfarande är vårdnadshavare när barnet flyttar till familjehemmet. Även om det är familjehemsföräldrarna som ansvarar för den dagliga omsorgen besitter vårdnadshavarna bestämmanderätten i frågor som rör barnet. Är ett barn placerat på frivillig basis enligt socialtjänstlagen kan vårdnadshavare avsluta familjehemsplaceringen när de vill (Höjer 2001). Placeringstiderna är i snitt två till tre år beroende på barnets ålder (Socialstyrelsen 2020). Höjer (2001) menar att kombinationen av dessa faktorer

gör familjehemmet till en annorlunda familjekonstellation med annorlunda spelregler än helt privata familjer. Vårdnadshavare, familjehemsföräldrar, socialtjänst och inblandade barn ska samarbeta och har åsikter som ska förenas. Förväntningar på familjehemmet är stora och komplicerade och det krävs löpande förhandling mellan familjehemsföräldrarna rörande arbetsfördelning i relation till både hemmet och uppdraget (Höjer 2001). Enligt Nordenfors (2006) är även familjehemsföräldrarnas egna barn en del av denna förhandling.

1.1.3 Familjehemsföräldrarnas egna barn

I forskningen rörande familjehemsplaceringar läggs oftast fokus på det placerade barnet, de biologiska föräldrarna eller de personer som valt att bli familjehem. Alla dessa parter är viktiga men det finns en grupp som syns mindre i forskningen: familjehemsföräldrarnas egna barn som redan lever i familjen. Vi kommer i vår studie utgå från familjehemsföräldrarnas egna barns perspektiv och inte djupdyka i de andra parternas perspektiv eller upplevelse, då de redan beforskats ingående av andra. Att familjehemsföräldrarnas egna barn inte fokuseras på återspeglas i de handböcker Socialstyrelsen tillhandahåller socialtjänst och familjehemsföräldrar. Ett exempel är 'Ett hem att växa i', som är Socialstyrelsen (2017) bok i grundutbildningen av familjehem, där forskning kring familjehemsföräldrarnas egna barn får lite utrymme. Texten berör ämnen som känslor av orättvis behandling och ansvarstagande men också att familjehemsföräldrarnas egna barn beskrivs vara förstående kring fostersyskonens problematik, att de vill att föräldrarna ska lyckas med uppdraget och att upplevelsen kan vara lärorik. Angående stöttning som avser familjehemsföräldrarnas egna barn finns inga tydliga direktiv utan föräldrarna uppmanas snarare att 'se till att få utbildning och handledning'. Samtidigt ser man i forskningen att familjehemsföräldrarnas egna barn påverkas i stor utsträckning av att få ett fostersyskon då familjedynamiken förändras (Höjer & Nordenfors 2006). Att få ett fostersyskon kan leda till positiva saker, som ökad förståelse och ökad empati men om de egna barnen inte ses som delaktiga i familjehemmet och stöttas i den roll de har kan både de och hela familjedynamiken påverkas negativt (Raineri et al. 2018). Familjehemsföräldrarnas egna barn är inte åtskilda från sina föräldrars uppdrag

som familjehem. Barn är både aktörer och medskapare av familjedynamiken (Nordenfors 2006) samtidigt påpekar Watson & Jones (2002) att familjehemsföräldrars egna barn kan anses bli utsatta för diskriminering genom minskad uppmärksamhet och omsorg till följd av familjehemsföräldrarnas fokus på fostersyskonet. De menar om liknande berättelser hade kommit från de placerade barnen hade de lett till åtgärder från sociala myndigheter.

1.2 Problemformulering och samhällsrelevans

Barnkonventionen ger alla barn rätt till att få sina intressen hörda och tillgodosedda och barnets bästa ska alltid sättas i främsta rummet (Artikel 3.1). Men vad händer när två grupper barn med olika behov ställs mot varandra? Kan ett barns behov av skydd och trygghet påverka ett annat barns behov av närhet till sina föräldrar och en trygg uppväxt? Socialstyrelsens standardiserade frågeformulär för framtida familjehem berör endast 4 av 59 frågor de barn som redan finns i familjen och fokuserar på barnens antal och ålder (Socialstyrelsen 2014). I den lärobok som erbjuds familjehemsföräldrarna ägnas knappt tre sidor åt deras egna barns roll och potentiella upplevelse av den nya familjehemsdynamiken (Socialstyrelsen 2017). Denna omedvetenhet gjorde oss intresserade av att ägna vår kandidatuppsats åt detta som verkar vara en blind fläck inom den sociala barnvården. Detta trots att den forskning som sträcker sig tillbaka till 1970-talet belyser familjehemsföräldrarnas egna barns utmaningar kopplade till deras delaktighet i familjehemsprocessen¹. Vi valde att utforska detta genom att fokusera på myndiga personer som under sin uppväxt hade föräldrar med familjehemsuppdrag. Deras perspektiv har dykt upp i viss forskning (Höjer & Nordenfors 2006; Nordenfors 2006), men majoriteten av den tidigare forskning vi tagit del av har genomförts med barn. Att undersöka vuxna personer anser vi vara ett unikt perspektiv på erfarenheten då man kan ha fått distans till sina upplevelser och kanske lyckats sätta ord på känslor och upplevelser som man inte tidigare kunde formulera. Vi kommer i vår studie benämna våra respondenter som *familjehemsföräldrarnas egna barn* då det är just den erfarenheten vi vill

---

¹ *Familjehemsprocessen* syftar i denna studie till både socialtjänstens och familjehemmets förberedelser inför en placering, placeringens gång och placeringens avslut eller sammanbrott.

undersöka. Det finns anledning att studera området ytterligare för att synliggöra fler perspektiv för att på så sätt förbättra familjehemmet som insats och förebygga sammanbrott i placeringen. Detta är viktigt både för att familjehemmet ska lyckas med sitt uppdrag men i synnerhet för att se till alla barn i familjehemmets bästa.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka hur familjehemsföräldrars egna barn i vuxen ålder ser på sitt omsorgsgivande inom ramen för familjehemsuppdraget. Vi vill även undersöka deras upplevelse av hur deras omsorgsgivande uppmärksammades och erkändes av andra. Med hjälp av nedanstående frågeställningar kommer detta undersökas ur familjehemsföräldrarnas egna barns perspektiv.

- Hur beskriver familjehemsföräldrarnas egna barn sitt omsorgsgivande?
- Hur upplever familjehemsföräldrarnas egna barn att deras omsorgsgivande erkänns av familjen och socialtjänsten?

2. Tidigare forskning

Vi kommer i detta avsnitt narrativt gå igenom forskningsläget för familjehem med fokus på familjehemsföräldrarnas egna barns upplevelse. Först kommer vi presentera familjehemmet som fenomen och kort redogöra för forskning kring de barn som placeras i familjehem. Därefter kommer familjehemsföräldrarnas egna barns upplevelse av sin roll i familjehemmet samt deras föräldrars-och socialtjänsten syn på detta presenteras. Avslutningsvis kommer forskning som rör unga omsorgsgivare presenteras. Vi kommer presentera de svenska studierna mer ingående än de internationella, då vi anser dem vara av större relevans för förståelsen av familjehemmet i en svensk kontext. I de fall då den presenterade forskningen är genomförd på vuxna människor kommer det skrivas ut, om inget anges är studien genomförd på barn.

2.1 Familjehemsuppdrag och placerade barn

2.1.1 *Familjehemsuppdraget*

Familjehemmet som uppdrag har beforskats inom tidigare forskning både i en internationell och i en svensk kontext. I Sverige har Ingrid Höjer i sin avhandling genom en kombinerad enkät-och intervjustudie undersökt familjehemsföräldrarnas upplevelser (2001). I den beskrivs hur fosterföräldrarna upplever familjehemsuppdraget som både krävande och givande. Vad det gäller hur familjehemsföräldrarnas egna barn upplever familjehemsuppdraget är det dock mindre beforskat, både internationellt och i Sverige. Över tid är forskningen samstämmig med att familjehemsuppdraget har både negativ och positiv inverkan på familjehemsföräldrarnas egna barn, vilket syns i både Merrithews (1996) forskningsöversikt och Poland & Groze (1993) enkätundersökning i USA. Den mest tongivande svenska forskningen har utförts av Ingrid Höjer och Monica Nordenfors, både gemensamt och individuellt. Gemensamt har Höjer och Nordenfors i en både kvalitativ-och kvantitativ studie med både enkäter och intervjuer beskrivit hur familjehemsföräldrarnas egna barn upplever att leva med fostersyskon (Höjer & Nordenfors 2006). Både yngre barn och unga vuxna med erfarenhet av att växa upp med fostersyskon ingick i studien. De beskriver i den studien hur de i stor utsträckning engagerar sig i sina fostersyskon, att det till stor

del är positivt men det lyfts även att konflikter kan förekomma. Man har sedan 1970-talet sett att dessa barn påverkas av att deras familj blir ett familjehem och de får dela sin vardag med fostersyskon och deras behov (Merrithew 1996). En orsak till familjehemsplaceringars sammanbrott uppges vara konflikter mellan familjehemsföräldrarnas egna barn och fostersyskonen (Cautley & Aldridge 1973). Thompson, McPherson & Marsland (2016) har i en brittisk intervjustudie dragit samma slutsats och att konflikterna mellan familjehemsföräldrarnas egna barn och de placerade barnen uppges vara en anledning till att familjer väljer att sluta vara familjehem. I en enkätstudie utförd på 100 barn i Storbritannien uppgav de flesta barnen att de kunde vända sig till sina föräldrar om de hade frågor eller problem (Watson & Jones 2002). Samtidigt ser man i intervjustudier i både brittisk (Stoneman & Dallos 2019) och svensk (Höjer & Nordenfors 2006) kontext att barnen inte alltid berättar om sina egna erfarenheter och upplevelser för att inte tynga föräldrarna med sina problem.

2.1.2 De placerade barnen

De barn som placeras i familjehem gör det av många olika anledningar, men kan ha upplevt traumatiserande händelser som påverkat dem. Dessa barns uppväxtvillkor har forskats på ingående i svensk kontext av Gunvor Andersson, som i en longitudinell studie visat på hur deras livsvillkor jämfört med andra barn är sämre, till följd av de förutsättningar de vuxit upp med (Andersson 2008). I en svensk kohortstudie såg man att de löpte en högre risk än adopterade barn att utveckla ett missbruk av alkohol och/ eller droger (Von Borczyskowski, Vinnerljung & Hjern 2013). I en annan svensk kohortstudie jämfördes 13 500 barn som vuxit upp i familjehemsplaceringar i Sverige mot 900 adopterade barn (Vinnerljung & Hjern 2011). Där såg man att barnen som vuxit upp i familjehemsplaceringar löpte större risk att få sämre resultat i skolan, hade sämre kognitiva förmågor och var mindre självständiga i vuxen ålder än de adopterade barnen (ibid).

2.2 Familjehemsföräldrarnas egna barns roll i familjehemsprocessen

2.2.1 Barnens erfarenheter

Frågan om hur familjehemsföräldrars egna barn påverkas av uppdraget har länge varit en del av den internationella forskningen, men dock i begränsad utsträckning jämfört med forskning på de placerade barnens upplevelse. Svensk forskning på området tog fart under 2000-talet och inriktade sig på familjehemsföräldrarnas egna barns delaktighet och ansvarstagande i familjehemsprocessen (Höjer 2001; Höjer & Nordenfors 2006; Nordenfors 2006). Barns positiva erfarenheter av att vara familjehem handlar om det som är givande i att ha en stor familj, då det händer mycket roligt hemma och att det alltid finns andra att umgås med. Andra goda erfarenheter handlade om en ökade förståelse för andras situationer och en ökad 'social mognad', vilket ses om värdefulla livslånga erfarenheter. Att man utvecklas som människa, blir empatisk, får en större förståelse och intresse av sociala problem framhölls som något positivt av både familjehemsföräldrarna och deras egna barn (Höjer & Nordenfors 2006). Positiva erfarenheter av att vara familjehem hade ofta medmänskliga förtecken så som exempelvis att man ska göra gott för andra och att det är bra att hjälpa behövande (Watsson & Jones 2002).

En negativ erfarenhet handlar familjehemsföräldrarnas egna barns syn på sina fostersyskons 'problematiske beteende' som kan ge upphov till konflikter. Det handlar om både enskilda konflikter och men även större konflikter som kan påverka hela hemmets dynamik. Andra berättelser handlar om att fostersyskon ljugar eller stjälar saker (Höjer & Nordenfors 2006). Att vardagen förändras är en annan negativ erfarenhet. Barns berättelser handlar om hur familjen måste förhålla sig till fostersyskonens mående och behov. Detta medför förändringar i rutiner och regler och i förlängningen en förlust av att inte kunna göra saker på samma sätt som tidigare som att exempelvis ta hem kompisar. Fostersyskonens behov kräver uppmärksamhet från föräldrarna vilket resulterar i mindre tid med 'ursprungsfamiljen'. (ibid). Det finns också positiva erfarenheter av att få mindre uppmärksamhet då det ger en ökad självständighet (ibid). Negativa erfarenheter berörde ofta känslor men det kunde också handla om mer praktiska saker som

konkurrens om saker eller att få sina tillhörigheter stulna (Watsson & Jones 2002), att hantera fostersyskonets aggression eller problematiska beteenden (Höjer & Nordenfors 2006). Kaplan (refererad i Merrithew 1996) pekade 1988 på hur yngre barn drabbas av separationsångest och skuld vid sammanbrott av familjehemsplaceringar. I en kanadensisk forskningsöversikt syns hur barnen upplever en känsla av förlust och separation när fostersyskonet försvinner (Twigg & Swan 2007). Steinhauer, Johnston & Hornick (refererad i Merrithew 1996) menade att familjehemsföräldrarnas egna barn har en intellektuell förståelse för situationen men lever med ouppfyllda emotionella behov. Äldre barn önskade i efterhand mer information om vad familjehemslivet innebar och förberedelse för att förändringen skulle bli så stor (Poland & Groze 1993).

2.2.2 Delaktighet och ansvar

I Höjer och Nordenfors studie berättar många barn känner att deras föräldrar inkluderar dem i beslutet om att bli familjehem och att de fortsättningsvis blir lyssnade på (2006). Andra barn har en motsatt upplevelse av att dessa beslut tar över deras huvuden (ibid). Barn är inte fristående från sin kontext och är inte heller bisittare i sin familj. När ett barn placeras i en familj på föräldrarnas och socialtjänstens initiativ kommer barnen som redan finns i familjen att förhålla sig till det. I sin avhandling har Monica Nordenfors i en kvalitativ-och kvantitativ studie undersökt familjehemsföräldrarnas egna barns delaktighet i relationsskapandet inom familjen (2006). Både yngre barn och unga vuxna deltog i studien. Där presenterar hon hur barnen tar hänsyn till sina fostersyskon och förhåller sig till dem. Denna inkännande aktivitet gör att barnen breddar sitt förstående för sina fostersyskons situation men också för familjen som helhet. Barnen blir på så sätt reflexiva aktörer och är ytterst delaktiga i formandet av familjedynamiken och i det uppdrag deras föräldrar har åtagit sig som familjehem. Barnen ser inte sig själva som fullvärdiga deltagare i uppdraget, föräldrarna besitter det huvudsakliga ansvaret (ibid). I en internationell forskningsöversikt framhålls hur ökad delaktighet, ökat stöd och mer information till familjehemsföräldrarnas egna barn gör deras upplevelse av familjehemsuppdraget mindre påfrestande (Höjer, Sebba & Luke 2013).

Många av de tillfrågade barnen i Höjer och Nordenfors (2006) studie såg sitt ansvarstagande för sina fostersyskon som en naturlig del av att vara familjehem. En majoritet uppger att de tar på sig ansvaret på egen hand, en mindre del menar att de har blivit tillsagda att ta ansvar. Ofta härstammar ansvars känslan i att man anser att sina fostersyskon har rätt till ökad uppmärksamhet och omsorg på grund av sin utsatta lott i livet (ibid.). De barn som berättar om negativa erfarenheter tenderar att undvika att ta upp det i familjen och istället hålla det för sig själva. Det finns en idé om att fostersyskonet som har haft det svårare än en själv. Den ökade förståelsen för fostersyskonets situation gör att barnen ser mellan fingrarna på saker de exempelvis skulle ha bråkat om med sina biologiska syskon (ibid). Den minskade uppmärksamheten av sina föräldrar accepterades ofta då de ser sig som mer privilegierade än sina fostersyskon som har större behov (ibid). En majoritet av de tillfrågade menar att de ofta tar ansvar för sina fostersyskon (ibid). Det kan handla om att hjälpa till med praktiska saker, exempelvis att hjälpa till i vardagen med att laga mat och läsa läxor. I en italiensk kvalitativ intervjustudie som undersöker både familjehemsföräldrarna och deras egna barn ser man hur det även kan handla om att underhålla sina fostersyskon genom att leka med dem (Raineri et al. 2018). Detta syns även i en svensk kontext (Höjer & Nordenfors 2006). Det kan också handla om känslomässigt stöd genom att man lyssnar och tröstar sina fostersyskon men också ger dem råd hur de kan lösa problem som uppstår (Höjer & Nordenfors 2006). En del av de tillfrågade menade även att de har ett ansvar att hjälpa till med uppfostringen av sina fostersyskon (ibid). Det är inte ovanligt att barnen får ta del av sina fostersyskons negativa erfarenheter, de blir anförtrödda hemligheter som inte får föras vidare till vuxenvärlden (ibid.). I både internationell en forskningsöversikt (Höjer Sebba & Luke 2013) och en irländsk intervjustudie som undersökt familjehemsföräldrars barn i vuxen ålder (Williams 2016) har vikten av att familjehemsföräldrarnas egna barns bidrag till familjehemsuppdraget uppmärksammas och att dessa barn behöver adekvat stöd i relation till det. Detta syns även i en svensk kontext (Höjer & Nordenfors 2006).

2.2.3 Familjehemsföräldrar och deras egna barn

Som tidigare nämnt ser familjehemsföräldrar positivt på att deras egna barn utvecklar en utökad empatisk förståelse för andra människor till följd av familjehemserfarenheten (Höjer 2001; Höjer & Nordenfors 2006). Samtidigt uttrycks i forskningen hur föräldrarna kan känna oro för hur deras barn påverkas av de förändringar som sker i familjen, då föräldrarna inte har samma möjlighet att fokusera på de egna barnen när de blivit familjehem (Thompson, Mcpherson & Marsland 2016). Konflikter mellan familjehemsföräldrarnas egna barn och de placerade barnen uppges vara en anledning till att familjer väljer att sluta vara familjehem (Thompson, Mcpherson & Marsland 2016).

2.2.4 Socialtjänsten och familjehemsföräldrarnas egna barn

Hur socialtjänsten, eller motsvarande internationella aktörer, ser på detta är svårt att veta då det är ett skralt forskningsläge och den forskning som finns pekat på att familjehemsföräldrarnas egna barn inte fokuseras på av professionella i relation till familjehemsprocessen (Höjer, Sebba & Luke 2013). Familjehemsföräldrarnas egna barns syn på socialtjänsten finns dock i forskningen. 75% av de tillfrågade i Höjer & Nordenfors (2006) studie uppger att de sällan eller aldrig har träffat socialtjänstens representanter. Några barn sa att de kände sig stöttade av socialarbetarna men vissa riktade direkt kritik till socialarbetarna och att de inte skulle vända sig till dem även om de behövde (Watson & Jones 2002:53). Socialarbetare beskrivs av barnen som personer man själv inte har en koppling till utan att de har en koppling till ens föräldrar. De är inte en part som berör en, mer än att de kan bestämma över ditt fostersyskon (Raineri et al. 2018:630). I en avhandling i norsk kontext från 2019 anlägger Cecilie Revheim ett professionsetiskt perspektiv på familjehemsföräldrarnas egna barns situation och poängterar det moraliska ansvar socialarbetare har i att inte förbise dessa barn (Revheim 2019).

2.3 Unga omsorgsgivare

En annan grupp barn som, främst internationellt sett, erkänns ge omsorg är barn som är anhöriga till personer med specifika omsorgsbehov, som exempelvis kopplade till psykisk ohälsa eller missbruk (Parks 2014). I svensk kartläggning av dessa barn från 2014 beskrivs de vara en dold grupp vars roll och bidrag är svår att ringa in, men som utför omsorg för anhöriga (Melanders, Nordenfors & Danebäck 2014). I en pilotstudie på 30 barn i svensk kontext visades att de, jämfört med en brittisk kontext, utför en mindre mängd omsorgshandlingar än i motsvarande brittiska studier, men upplever en högre grad av stress och beskriver hur omsorgsgivandet innebär en emotionell påfrestning för dem (Järkestig-Berggren, Bergman, Eriksson & Priebe 2019). Även om 'unga omsorgsgivare' inte är en terminologi som vanligtvis kopplats samman med familjehemsföräldrars egna barn i stor utsträckning anser vi att det verkar finnas intressanta paralleller mellan hur deras och de unga omsorgsgivarnas roll, ansvar och omsorgspraktik beskrivs.

3. Teori

I detta avsnitt presenteras de teoretiska begrepp som används för analys av empiriska data. Inledningsvis beskrivs Masons (1996) begrepp *inkännande aktivitet* och *aktiv känslighet* som vilka används för att förklara hur känslan av omsorgsansvar föds och befasts i en samt hur omsorg inte bara är en praktik, utan även en tankeverksamhet. Vidare presenteras Honneths (2003) erkännandeteori. Denna teori tillämpas för att förklara hur människor erkänns av sin omgivning och hur det påverkar exempelvis självkänslan.

3.1 Inkännande aktivitet och aktiv känslighet

Ett grundantagande vi gjort i denna studie, baserat på tidigare forskning, är att familjehemsföräldrarnas egna barn är delaktiga och engagerade i familjehemsuppdraget och fostersyskonets liv. För att kunna ringa in och nyanserat förstå det engagemang och ansvar som familjehemsföräldrarnas egna barn tar och växer upp med har vi valt att använda Jennifer Masons begrepp *sentient activity* och *active sensibility* (Mason 1996). Vi kommer fortsättningsvis använda de svenska översättningar Nordenfors (2006) använder, vilka är *inkännande aktivitet* och *aktiv känslighet*. Mason presenterar att den tidigare dominerande förståelsen av omsorgsbegreppet uppvärderat omsorgshandlingar, så som obetalt hemarbete (Mason 1996). Denna förståelse hävdar Mason börjar utmanas i en feministisk tradition genom att konceptet omsorg för familj och närstående vidgas (ibid.). Att upprätthålla skillnaden mellan handling och tankeverksamhet hävdar Mason är kontraproduktivt för att förstå omsorgens komplexa natur. I stället framhåller Mason att tanke- och känslöverksamhet kopplad till omsorgsgivande är en central aktivitet, nödvändig för omsorgen (ibid.).

Omsorgens spelregler är inte avhängda statiska roller inom det aktuella nätverket, utan konstrueras i både explicita och implicita förhandlingar inom de aktuella relationerna och påverkas av de moraliska förväntningar som finns (Mason 1996). Begreppet *inkännande aktivitet* syftar till att den tankeverksamhet som krävs för att kunna ge omsorg och är att ses som en aktiv handling (ibid.). Att aktivt förstå

en annan persons situation eller behov är inget som sker av en slump. Det är resultatet av ett arbete och en ansträngning, om än ofta osynlig för både utomstående samt i viss mån den som utför omsorgen. Mason gör inte anspråk på att förklara varför vissa personer kan ha en mer finstämd förmåga att utöva omsorg på detta vis. Däremot presenterar hon begreppet *aktiv känslighet* som ett sätt att förstå vad den aktiva känslan av ansvar, eller engagemang i en annan människas situation är förankrad i (Mason 1996). Mason beskriver aktiv känslighet som “taking a responsibility on board as something which is your own, which you will deal with” (1996:31). Hon föreslår att den starka känslan av ansvar kan förstås när man ser omsorgen som resultatet av förhandlingar och förankrad inom en själv, snarare än ett passivt accepterande av en tilldelad ansvarsroll. Ansvarskänslan inför en annan människa blir ett faktum som inte kan förhandlas bort, även om den kan ta sig olika uttryck; allt från oro, förberedelser, tankeverksamhet eller handlingar av omsorg. I sin egen text förankrar Mason sitt resonemang i Sara Ruddiks tankar om att en moderlig omsorg är en aktivitet som, även om den ofta utförs av mödrar, inte är en exklusivt könad aktivitet utan möjlig för både män och kvinnor (Mason 1996). En vidareutveckling som vi gjort av det resonemanget är att en liknande omsorg kan vara en möjlig praktik även för barn inom familjerelationer, exempelvis familjehemsfamiljen. Mason återkommer flera gånger till att den här uppdelningen mellan och värderingen av handlingar och tankearbete riskerar att göra tankearbetet osynligt, inte bara för omvärlden utan även för den som utför det (ibid.).

Då familjehemsföräldrarnas egna barns delaktighet och ansvar inom familjehemsuppdragen bekräftats i tidigare forskning och vi vill fortsätta förstå mekanismerna kring detta ansvarstagande och omsorgsgivande ansåg vi dessa begrepp kunde vara användbara i vårt analysarbete. Tidigare har dessa begrepp använts för att förstå den omsorg som familjehemsföräldrarnas egna barn ger i Höjer & Nordenfors studie (2006). Vi anser även att de kan vara intressanta att använda för att fånga in den aspekt av omsorgsgivande som inte är handlingar. Masons begrepp (1996) har använts i Melander, Nordenfors & Danebäcks kartläggning av unga omsorgsgivare i Sverige (2014). Då fokus för den kartläggningen mer låg på handlingar ansåg vi det intressant att försöka använda

begreppen för att ringa in och fokusera på barns omsorg som både tankeverksamhet och handling.

3.2 Erkännande

För att kunna diskutera hur omsorgspraktiken hos familjehemsföräldrarnas egna barn uppmärksammas hos omvärlden har vi valt att använda oss av Axel Honneths *erkännandeteori*. Enligt Honneth kan vi i relation till andra människor antingen missakta dem genom att inte respektera dem och kränka dem eller erkänna dem, deras människovärde och respektera deras autonomi (Honneth 2003). Att erkännande är av betydelse beror enligt Honneth på att människans självbild och identitet påverkas av och byggs upp i relation till hur man blir behandlad av andra (ibid.). Att uppleva en missaktning kan enligt Honneth få psykologiska konsekvenser, då missaktningen eller kränkningen kan upplevas som en indikation på hur erkänd personen kan förvänta sig bli av andra i framtiden (ibid.). Den förväntan om framtida erkännande eller icke-erkännande kan komma att påverka personens relation till sig själv, hens trygghet och vilken behandling hen förväntar sig av omvärlden (ibid.). Spegelvänt blir erfarenheten att erkännas av sin omvärld närande för självrelationen och den personliga integriteten då “mänskliga subjekt uppnår nämligen en intakt självrelation endast genom att de finner sig bekräftade eller erkända avseende värdet av bestämda förmågor och rättigheter” (Honneth 2003:105f).

Erkännandet kan ske på en interpersonell nivå, men även på en samhällelig nivå i form av rättigheter eller som ett solidariskt erkännande på gruppnivå (Honneth 1995). Den interpersonella, och mest grundläggande nivån, handlar om det erkännande som sker mellan två människor och benämns av Honneth som *kärlek* (Heidegran 2009). Att bli sedd, erkänd och uppskattad som människa lägger enligt Honneth grunden för att utveckla ett *självförtroende*. Nästa nivå kallas för *rättsligt erkännande*. Den handlar om vilka rättigheter man har och hur de är knutna till en position inom samhället (ibid.). Utifrån exempelvis mänskliga rättigheter och juridiskt skydd kan man se vem som av ett samhälle erkänns som en fullvärdig medlem av det samhället. Att bli erkänd på ett juridiskt plan bidrar enligt Honneth till att man som människa kan utveckla en *självaktning* då omvärlden erkänner

och respekterar ens egna autonomi och rättigheter. Den tredje nivån av *solidariskt erkännande* syftar även den till att erkännas på en samhällsnivå, men skiljer sig från det rättsliga erkännandet då det snarare syftar till att vara en uppskattad och välkommen del av ett samhälle (Honneth 2003). Den erkände personen ses som en individ som är välkommen och uppskattad i samhället, och det erkännande bidrar till att personen kan utveckla en *självuppskattning* i enlighet med samhällets syn på vilka förmågor och egenskaper som är värdefulla.

Motsatsen till att bli erkänd kallar Honneth (2003) för *missaktning* och det kan ske inom alla de tre ovanstående områdena (kärlek, rättsligt, solidariskt). Att bli missaktad kan innebära allt från fysiska övergrepp, att bli av med juridiska rättigheter eller att bli förnedrad eller kränkt. På samma sätt som att bli erkänd kan ha en positiv påverkan på självförtroendet, självaktningen och självuppskattningen kan missaktning ha en negativ påverkan på relationen till sig själv. Stephan Voswinkel utvecklade Honneths tankar om missaktning genom att även tala om *icke-erkännande* som ett mer subtilt uttryck där du inte utsätts för de aktiva handlingar som Honneths missaktning består av (Heidegran 2009). Istället bemöts man med brist på respekt, blir förbisedd och ignorerad – ett vakuum av ointresse som även det kan påverka en person negativt. Att bemötas med missaktning eller icke-erkännande lägger grunden för en negativ relation till sig själv (ibid.). Personen kan komma att förvänta sig samma skadliga bemötande från både sig själv och sin omvärld, då Honneth säger att en positiv relation till sig själv utvecklas i samklang med omvärldens erkännande (Heidegran 2009). En annan aspekt av erkännandeteorin kallas *erkännandeklausul* och berör just relationen mellan den erkände och den som erkänner hen. Enligt Ikäheimo & Latinen påverkas erkännandets validitet av den relationen (ibid.). Om den som skulle kunna erkänna en inte är en person vars åsikt spelar roll för den som erkänns blir erkännandet irrelevant. För att det skall spela roll och ha en påverkan på den erkände personen krävs att hen vill ha och behöver bli erkänd av just den andre personen.

Det finns även en moralisk aspekt av erkännandeteorin, då Honneth ur ett filosofiskt perspektiv anser att det finns en moralisk skyldighet att erkänna sina medmänniskor (Honneth 2003). I sin avhandling har Cecilie Revheim tagit fasta på denna moraliska aspekt för att granska socialarbetares erkännande av

familjehemsföräldrarnas egna barn ur ett professionsetiskt perspektiv (2019). Detta är dock en ingång i erkännandeteorin som vi inte kommer applicera på grund av kandidatuppsatsens begränsade möjligheter. Vi valde Honneths erkännandeteori då den med erkännande- och missaktningsaspekten beskriver ett brett spektrum av omvärldens reaktioner. Vår ambition är att kunna fånga in och diskutera familjehemsföräldrarnas egna barns upplevelser av att bli både erkända och missaktade, på såväl en kärleksnivå som såväl en juridisk nivå. Vi har valt att utesluta erkännande på en solidarisk nivå ur vår analys, då vi inte kunde se det i vår data i den utsträckning som krävdes för att kunna presentera eller analysera det.

4. Studiens metod och genomförande

I kommande kapitel kommer vi gå igenom studiens vetenskapsteoretiska utgångspunkt, hermeneutiken, och hur vår förförståelse av studiens fokus påverkar dess helhet. Därefter redovisar vi för metoder vid informationsinsamling, datainsamling och analys. Kapitlet avslutas med en mer reflekterande del där vi kritiskt diskuterar våra metodval, studiens tillförlitlighet och etiska överväganden.

4.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt och förförståelse

4.1.1 Hermeneutik

I studien har ett hermeneutiskt vetenskapsteoretiskt perspektiv tillämpats. Utgångspunkten är att det sociala är konstruerat och är därmed kontextbundet och föränderlig över tid och rum. Entydighet är inom hermeneutiken inte ett kriterium för att anses ha relevans utan bygger på att människor har olika förförståelse vilka inte bör hierarkiskt ordnas (Kvale & Brinkman 2014). Hermeneutikens ansats är att förstå, snarare än att förklara, sociala fenomen (Bryman 2018). Studiens data baseras på kvalitativa intervjuer och en hermeneutisk ansats gör det möjligt att tolka respondenternas berättelser utifrån deras egen förståelse av det som diskuteras. Intervju som metod bygger på att det ämne som behandlas är kontextbundna och ska därför nödvändigt vis inte betraktas som statiska och hållbara över tid. Personen som tolkar det som sagts i intervjuerna har en egen förförståelse av ämnet och bör därför ses som medskapare av tolkningens slutresultat (Kvale & Brinkman 2014). Tolkningsprocessen inom den hermeneutiska traditionen kallas för *den hermeneutiska cirkeln*. Det handlar om att rörelsen mellan helheten och delarna där syftet är att förstå helheten i relation med delarna och vice versa. Att röra sig mellan helheten och delarna fördjupar förståelsen av ett materials mening (ibid.). Det blir då viktigt för oss att vara lyhörda när vi arbetar med ett material för att inte bortse från relevanta delar och dess relation till materialet då bidrar till en mer fulländad tolkning. För att summera så möjliggör hermeneutiken förståelse av en människas uppfattning av ett fenomen. Intervjuarens förförståelse av fenomenet präglar både intervjuprocessen och analysen (ibid.). Det blir därför viktigt för oss författare att vara medvetna om vår förförståelse om ämnet.

4.1.2 Förförståelse

Hermeneutiken fokuserar på tolkning och därför blir vår förförståelse av ämnet central då det påverkar vad vi tolkar in i det som sagts. Vår förförståelse är inte direkt överförbar på andra kontexter (Kvale & Brinkman 2018). Detta kräver en aktiv medvetenhet för att ge plats åt respondenternas berättelser. Vår förförståelse av ämnet skiljer sig åt, vilket vi ser som en styrka då vi kan komplettera varandra med olika tolkningar av den insamlade data. En av oss har mångårig erfarenhet av att vara barn till familjehemsföräldrar och har bott med många fostersyskon under barndomen. Utöver det finns erfarenheter av att arbeta i hem för dygnetruntvård med placerade barn och ungdomar samt kunskap om arbetet med familjehem och placeringar på myndighetsnivå. Studiens andra författares förförståelse av ämnet var begränsad till det som presenterats inom ramen för socionomutbildningen samt en allmän samhällsuppfattning om familjehem baserats på medias framställning. Den förförståelsen centrerades kring familjehemsföräldrarna gör något viktigt och svårt för en annan grupp väldigt utsatta barn, de placerade barnen. Att familjehemsföräldrarnas egna barn har en viktig och aktiv roll i detta var inte en del av förförståelsen för en av oss förrän denna uppsatsidé började formuleras. Idén till studien föddes då vi läste tidigare forskning om familjehemsföräldrars egna barn. Den bild som framträdde i forskningen var att det är en delvis åsidosatt grupp barn som tar på sig ett stort omsorgsansvar i familjehemsprocessen utan att formellt vara en del av familjehemsuppdraget och därmed saknar kunskap och stöd. Detta kan också ha påverkat vår förförståelse som vi går in i denna studie med.

Förförståelsen för familjehemsföräldrarnas egna barn har sannolikt påverkat vilka frågor vi ställde i intervjuerna då vi, grundat i tidigare forskning, förutsatte vi att studiens respondenter stöd från socialtjänsten i relation till sina föräldrars familjehemsuppdrag har varit eftersatt. Den upplevelsen av att vara barn till familjehemsföräldrar, som syns i tidigare forskning, är varken uteslutande positiv eller negativ. Denna nyanserade upplevelse syns även i denna studies intervjuer och vi har lyft både positiva och negativa berättelser för att spegla denna ambivalens. Under studiens gång har delvis arbetat på varsitt håll, exempelvis när vi har kodat intervjuerna. Detta för att ta del av den styrka olika förförståelse kan innebära och vara öppna för olika tolkningar av samma data. Vår upplevelse är

dock att även om vår förförståelse skiljer sig åt har vi oftast landat i liknande tolkningar, både under intervjuprocessen och i när vi arbetat separat med vår data. De gånger vi tolkat data på olika sätt har vi diskuterat fram en gemensam tolkning.

4.2 Tillvägagångssätt och genomförande

4.2.1 Informationsinsamling

I vårt informationssökningsarbete började vi med att delta i de workshops och seminarium på ämnet som Universitetsbiblioteket anordnade. Vi genomförde både kedjesökningar och ämnessökningar för att ringa in kunskapsområdet. De sökningar som gav flest relevanta träffar vi gjorde i ProQuest Social Science och Supersök med sökord som 'foster sibling', 'foster parents own children' och 'support OR coping'. Motsvarande sökningar gjordes även på svenska på både Swepub samt de övriga sökmotorerna för att hitta sökresultat som berör en svensk kontext. Sökningar för 'young care givers' gjordes även för att nå ett bredare resultat rörande unga omsorgsgivare inom familjekonstellationer. Vi har kontinuerligt och systematiskt dokumenterat vilka sökningar som genomförts i vilka söktjänster med vilka sökord, och sparat de relevanta träffarna knutna till respektive sökning. När vi upplevde att de nya sökningar vi genomförda förde oss tillbaka till tidigare upptäckt forskning började vi gå igenom materialet. Vi läste forskningen självständigt och sammanfattade relevanta artiklar kontinuerligt för att effektivt och gemensamt skapa oss en bild av forskningsläget. Vår litteraturgranskning kan beskrivas som narrativ då vi ville få en övergripande bild av kunskapsläget nationellt och internationellt rörande familjehemsföräldrars egna barn och barns ansvarstagande inom familjer. Detta för att underbygga vår problemformulerings relevans (Bryman 2018).

4.2.2 Urval och urvalsmetod

Våra urvalskriterier var myndiga personer med erfarenhet av att deras föräldrar hade familjehemsuppdrag under uppväxten. Våra respondenter nådde vi genom ett snöbollsurval då våra urvalskriterier var specifika (Bryman 2018.) samt att personer som passar in på våra urvalskriterier är en grupp utan officiell

representation i form av exempelvis intresseorganisationer. Vi rekryterade därför våra respondenter genom att familj och vänner förde samman oss med personer som uppfyllde våra urvalskriterier. Respondenterna är dels vänner, dels avlägsat bekanta och dels okända för oss sedan tidigare. Att vi har personliga kopplingar till våra respondenter innebär att anonymitetskravet blir ännu viktigare att uppfylla i vår hantering av intervjuerna (Kalman & Johansson 2019). Vi var inledningsvis förberedda på att söka respondenter genom att kontakta socialtjänsten. Detta behövdes dock inte, då vi genom snöbollsurval fick tillräckligt med respondenter, vilket kan betraktas som ett bekvämlighetsurval (Kalman & Johansson 2019). Således blev urvalsmetoden en kombination och snöbolls- och bekvämlighetsurval.

Vi har i vår studie intervjuat fem personer som under sin uppväxt haft föräldrar med familjehemsuppdrag. Några av respondenterna har även erfarenhet av att ha varit kontaktfamilj under uppväxten, men vi har valt att fokusera på deras erfarenheter av att vara familjehem. De båda biståndsformerna har dimensioner som liknar varandra men det finns en väsentlig skillnad för barnet i fråga. Skillnaden är att i ett familjehem flyttar fostersyskonet in på heltid medan vid bistånd i form av kontaktfamilj bor barnet bara delvis hos kontaktfamiljen och delvis hos sin egen familj (Socialstyrelsen 2020). Vi valde bort de möjliga respondenter som enbart hade erfarenhet av att vara kontaktfamilj under uppväxten för att kunna avgränsa vår frågeställning till familjehemserfarenheten. Vårt urval styrdes av att försöka hitta respondenter med den relevanta erfarenheten, men även en bred representation rörande kön, ålder, uppväxtort samt mängd fostersyskon under uppväxten för att fånga in olika sorters erfarenheter (Jacobsen 2012).

Respondenterna är uppväxta i olika delar av Sverige och är i åldersspannet 20-60 år. Det är en jämn könsfördelning och respondenterna är uppvuxna i olika kommuner i Sverige. Det är en skillnad mellan vilken sorts familjehemserfarenhet respondenterna har. Några har endast haft ett fostersyskon under uppväxten medan andra har haft ett tiotal. Vidare valde vi att avgränsa urvalet till personer som idag är myndiga. Detta då vi var tveksamma till att vi, inom ramen för en kandidatuppsats, kunde genomföra intervjuer med barn eller ungdomar på ett sätt som garanterade våra respondenter trygghet och säkerhet i relation till exempelvis

informerat samtycke (Jacobsen 2012). Kvale & Brinkman (2014) lyfter att en intervjusituation som är intim och förtrolig kan få respondenten att berätta om känsliga saker de senare ångrar att de berättat. Vi beslutade att enbart inkludera myndiga personer för att inte ta några risker eller ge förhoppningar till barn om vad medverkan i en kandidatuppsats kan innebära för dem i form av framtida stöd (Kalman & Lövgren 2019). Faktumet att intervjuerna skulle genomföras på distans med digitala kommunikationsplattformar minskade även vår möjlighet att använda den rumsliga miljön för att avdramatisera och underlätta intervjusituationen för barn (Kvale & Brinkman 2014). Att begränsa vårt urval till myndiga personer ansåg vi även vara en möjlighet att fånga upp ett perspektiv vi inte sett så mycket av i tidigare forskning. Att låta respondenterna berätta om något i vuxen ålder kan innebära att de har en större distans till de upplevelser som diskuteras. Det kan dock påverka berättelsen genom att man eventuellt beskriver situationen på ett annat sätt än man skulle ha gjort när den levdes. Samtidigt kan den ökade distansen bidra till reflektioner och en djupare analys av den levda erfarenheten. Då vi är intresserade av att fånga just dessa reflektioner och minska risken för att respondenterna återupplever obearbetade händelser som ligger nära i tiden, då vi har begränsade möjligheter att stötta dem i ett sådant återupplevande, valde vi att avgränsa vårt urval på detta vis.

Vid en intervju återges inte en fullständig bild av vad som faktiskt hände utan ett subjektivt återgivande. Dessa är intressanta då man kan urskilja vilka perspektiv som ligger till grund för vad som återges (Nordenfors 2006).

4.2.3 Intervjuprocessen

För att undersöka vår frågeställning ville vi få tag i respondenternas upplevelse av att växa upp som biologiskt barn till familjehemsföräldrar. Vi valde därför att genomföra kvalitativa intervjuer (Bryman 2018). Genom kvalitativa intervjuer kan man förstå respondenternas upplevelse och tolkning av givet fenomen. Intervjuerna var semistrukturerade. Syftet med semistrukturerade intervjuer är just att söka respondentens förståelse av sina upplevelser för att tolka dess mening (ibid.). Inför intervjuerna satte vi samman en intervjuguide, som granskades av vår handledare (Bilaga 2). En semistrukturerad intervjuguide ger respondenternas

berättelse och kunskap stor plats (Bryman 2018). Kvale & Brinkman (2014) beskriver hur antaganden intervjuare gör inför intervjutillfället kommer att påverka analysen utifrån deras förförståelsen. I och med utformandet av intervjuguiden har vår förförståelse av ämnet satt en prägel på studiens tolkningsram innan intervjuerna ägt rum. Då respondenterna i intervjuerna skulle berätta om händelser från deras uppväxt ville vi i intervjuguiden fokusera på att ställa frågor som kunde identifiera specifika, konkreta händelser eller minnen. Detta gjordes efter att ha tagit del av hur Kvale & Brinkman (2014) lyfter Thomsen & Brinkmans tankar om att specifika minnen och konkreta exempel underlättar minnet och berättandet för respondenterna när intervjun rör skeenden som ligger längre bak i tiden. Thomsen & Brinkmans hävdar att semistrukturerade intervjuer underlättar spontana berättelser och på så sätt uppmuntrar respondenter att med egna ord berätta om sin levda erfarenhet (ibid.). Även detta motiverade vårt val av intervjuform. Förbestämda frågor blandades med spontana följdfrågor vilket möjliggör att komma närmre respondenternas tolkningar av sina upplevelser (Kvale & Brinkman 2014).

Inför intervjuerna kontaktade vi våra respondenter via mail och bifogade det informationsbrev som vi utarbetat tillsammans med vår handledare (Bilaga 1). När respondenterna tagit del av informationen fick de lämna ett skriftligt samtycke via mail. Detta samtycke säkerställdes muntligt innan intervjuerna sattes i gång. Inför intervjuerna hade deltagarna endast tagit del av de övergripande teman intervjuerna skulle komma att handla om. Intervjuerna genomfördes på distans med hänsyn till Göteborgs universitets riktlinjer rörande Covid-19 och för att inte utsätta våra respondenter för en smittorisk i samband med deras deltagande. Dessutom öppnade digitala intervjuer för att respondenter från hela Sverige kunde delta utan att behöva resa till Göteborg, eller vi till dem. Vid intervjutillfället deltog vi båda, men hade en rollfördelning där den som hade en personlig koppling till respondenten, eller hade haft mailkontakt med hen tidigare, hade en mer observerande roll. Detta gjorde vi av hänsyn till de personliga kopplingarna som finns mellan oss som intervjuare och våra respondenter. Genom att den med minst koppling till respondenten var den som var huvudansvarig för att leda intervjun enligt intervjuguiden hoppades vi kunna minska den personliga förförståelsens påverkan på intervjusituationen. Vi övervägde om intervjuerna

skulle genomföra av en intervjuare, av hänsyn till maktdynamiken mellan en respondent och två intervjuare, men valde att delta båda två vid intervjusituationen. Det valde vi för att den observerande intervjuaren skulle kunna fånga upp intressanta teman som riskerades att missas. Samtidigt var vår förhoppning att närvaron av den som respondenten tidigare haft kontakt med kunde fungera som en trygghet för respondenten och jämna ut maktobalansen mellan respondent och intervjuare (Kvale & Brinkman 2014). Vi hoppades vi att det kunde bidra med en känsla av gemenskap mellan respondenten och den observerande intervjuaren på grund av den tidigare kontakten inför intervjun. Vid intervjutillfället gavs respondenterna möjlighet att välja om de ville genomföra intervjun med video eller enbart med ljud. Detta gjorde vi då den första respondenten önskade intervjuas utan kamera på. Efter den första intervjun funderade vi kring om det kunde vara ett viktigt önskemål för även kommande respondenter, och valde därmed att erbjuda dem valmöjligheten. Detta innebar att formen för intervjuerna varierade, då olika respondenter hade olika önskemål. Två respondenter önskade att ha intervjun utan kameran påslagen, resterande tre intervjuer var kameran på. Vi själva hade alltid kameran påslagen i början på intervjun, så att de skulle kunna se oss, men stängde av den om respondenten önskade genomföra intervjun utan kamera. Vår ambition var att vi som intervjuade skulle befinna sig i samma rum vid intervjun för att skapa en mer avslappnad stämning och naturlig icke-verbal kommunikation i samtalet, trots att det genomfördes digitalt (Eide & Eide 2006). Att vi inte kunde se några av respondenterna när kamerorna var avstängda kan ha inneburit att vi missat icke-verbal kommunikation från respondenterna under intervjuerna. Detta kan ha påverkat vår förståelse och tolkning av dem och deras berättelse, då ickeverbal kommunikation är betydelsefull (ibid.) Vi värderade dock respondenternas bekvämlighet och trygghet i intervjusituationen högre och valde därför att erbjuda dem att genomföra intervjun utan kamera. Vid två intervjuer kunde vi som intervjuade inte befinna oss på samma fysiska plats. Vi var dock vid varje intervju vi konsekvent i den rollfördelning under intervjun som tidigare beskrivits. Detta kan eventuellt ha påverkat interaktionen och dynamiken under intervjuerna då alla respondenter inte intervjuades under likvärdiga former.

Intervjuerna spelades in via både Zoom och med kompletterande inspelningsutrustning för att minska risken för tekniska problem. Detta underlättade att intervjuerna kunde transkriberas och återges på ett korrekt sätt då vad som sades kunde vara svårtolkat i vissa ljudfiler. Då man i Zoom inte har möjlighet att enbart spela in ljud spelades intervjun in med både skärminspelning och ljudinspelning. Respondenterna informerades om detta i samband med samtyckeskonfirmationen innan inspelningen inleddes och skärminspelningen raderades direkt efter avslutad intervju. Intervjuerna var 70-90 minuter långa.

4.2.4 Hantering av insamlade data

Vi började arbetet med att transkribera intervjuerna direkt efter att de genomförts vilket innebar att vi transkriberingsarbetet pågick parallellt med intervjuarbetet. Bearbetningen av de redan genomförda intervjuerna påverkade de kommande intervjuerna på ett iterativt sätt (Bryman 2018). Detta innebar att vi omarbetade vår intervjuguide efter genomförda intervjuer för att i kommande intervjuer kunna undersöka oväntade och intressanta teman som tidigare respondenter berättat om. Den intervjuguide som ingår i studien är den senast omarbetade versionen (Bilaga 2). Den första genomförda intervjun transkriberade vi båda individuellt. Därefter jämförde vi hur vi transkriberat den och bestämde hur de kommande intervjuerna skulle transkriberas. Vi märkte i det arbetet att vi hade fallenhet för olika aspekter av transkriberingsarbetet. En av oss kunde tidseffektivt transkribera stora mängder text medan den andre var bättre på att upptäcka nyanser på detaljnivå. Vi delade då upp arbetet så att en av oss genomförde den initiala transkriberingen och därefter gick den andre igenom den för att upptäcka stavfel, syftningsfel och dylikt. Den som gick igenom intervjuerna fokuserade även på en anonymitetsaspekt och anonymiserade detaljer i respondenternas berättelse som kunde identifiera dem. Detta anser vi vara ett sätt att både individuellt bekanta sig med materialet samtidigt som vi fick diskutera den individuella förståelsen av vår data i de fall där vår uppfattning om den skiljde sig åt. I de fall där ljudinspelningen påverkats av tekniska störningar och vi inte kunde höra vad som sades markerades detta i transkriberingen i stället för att försöka tolka ut det.

I den slutgiltiga transkriberingen som skickades ut till respondenterna valde vi att inte skriva ut när respondenterna exempelvis skrattade, stammade eller stakade sig, när vi bedömde att det inte hade en bärande funktion för förståelsen av det som hen berättade om. Detta gjorde vi dels för att få ett mer kärnfullt material, dels av etiska skäl, för att respondenterna inte skulle känna sig missrepresenterade när de läste transkriberingen av sin egen intervju (Kvale & Brinkman 2014). Efter att vi skickat ut den slutgiltiga transkriberingen till respondenterna fick de, inom en viss tidsram, möjlighet att lämna kommentarer, be oss anonymisera berättelsen ytterligare eller be oss utelämna delar av berättelsen om de ångrat att de berättat om vissa saker. Inga sådana önskemål inkom.

4.2.5 Analysmetod

För att hantera det insamlade materialet kodades det vid analysens inledande fas. I denna studie använde vi tematisk analys, vilket innebär att vi genom att koda det empiriska materialet identifierade teman som återkommer i intervjuerna (Bryman 2018). Vi använde oss av ett kodningsschema för att lättare ha en överblick över respondenternas berättelser samtidigt som vi kunde jämföra dem mot varandra. Vi följde den process som presenteras av Bryman (2018). I denna process bekantade vi oss först med våra transkriberade intervjuer genom att läsa dem flertalet gånger. Detta följdes av en initial öppen kodning för att urskilja övergripande teman. Vid kodningen av intervjun arbetade vi separat för göra den initiala kodningen av datan oberoende av varandra. Vi hade tidigare i processen, parallellt med transkriptionen och genomförandet av intervjuerna, diskuterat och dokumenterat de teman som börjat bli synliga i intervjuerna. Denna initiala sammanställning av teman fanns som en gemensam utgångspunkt för vår kodning, vilket kan begränsat vad vi förväntade oss se i datan. Vi försökte motverka detta genom att inte diskutera den ingående kodningen medan vi utförde den. Vi försökte även koda intervjuerna så öppet som möjligt för att upptäcka så många nyanser som möjligt i datan (Rennstam & Wästerfors 2015; Bryman 2018). Därefter gjorde vi både en tematisk innehållsanalys av datan och skapade därefter kategorier inom vilka vi sorterade in de olika teman som vi uppfattat (Jacobsen 2012). Detta gjordes individuellt. När kodningen var färdig jämförde vi våra individuella

kodningar för att se på vilket sätt de överensstämde och på vilket sätt de skilde sig från varandra.

Efter vi diskuterat och jämfört våra kodningar började vi gemensamt kombinera dem och sortera dem för att se vilka kategorier och teman som kunde vara relevanta för att besvara på vår frågeställning. Som Rennstam och Wästerfors (2015) skriver innebar denna sortering att vi påbörjat vårt analysarbete då vi i sorteringen började formulera de teman som spände över hela materialet och på ett intressant sätt besvarar vår frågeställning. Ett resultat av detta arbete var även att vi omformulerade och avgränsade vår frågeställning ytterligare på ett iterativt sätt utifrån intressanta aspekter som beskrevs av respondenterna (Bryman 2018). Utifrån de avgränsade frågeställningarna och vår data började vi därefter slå fast vilka teorier vi skulle använda för att presentera och analysera vårt resultat. I denna del återkopplades materialet till forskningsfrågor, tidigare forskning och teori. När vi återvände till den tidigare forskningen upptäckte vi Masons (1996) begrepp och resonemang kring omsorg, vilka passade de teman vi identifierat i vårt material. Den andra delen av vår teori, erkännandeteorin, hade vi slagit fast sen tidigare och använt för att bygga intervjuguiden kring. Denna växelverkan mellan empiriskt material och teori kan ses som abduktion (Bryman 2018).

4.3 Forskningsetiska överväganden

Forskningsetiska överväganden handlar om att navigera mellan forskningens samhällsnytta och potentiell skada för respondenterna (Vetenskapsrådet 2017). Detta är något vi har haft med oss från att vi inledde vår studie då vi anser att en kandidatuppsats begränsade nytta legitimerar mindre mängd skada av andras intressen än forskning på högre nivå. I forskning ska man motverka risken att deltagarna far illa, fysiskt så väl som psykiskt (ibid.). Intervjusituationen ter sig på så vis att varken respondenter eller forskare på förhand vet vad som kan komma på tals. Saker som har varit jobbiga eller glömda kan komma till ytan under intervjun. Ett etiskt övervägande vi gjorde för att minimera risken för att respondenterna skulle fara illa psykiskt var att samtliga respondenter skulle vara myndiga. I urvalsprocessen var vi noga med det för att öka chanserna att respondenterna haft någon grad av distans till sina erfarenheter och haft tid att

reflektera kring dem som vuxna. Detta i enlighet med att etiska dilemman kan vara svåra att förutse men man kan förbereda sig genom att försöka förutse och bedöma potentiella etiska risker (Kalman och Lövgren 2020). Å andra sidan kan vi inte garantera att erfarenheter är bearbetade och inte heller att intervjusituationen kan återuppväcka minnen som respondenterna kan må dåligt av. Genom att se till Vetenskapsrådets (2002) *informationskrav* har vi försökt motverka sådana situationer. Informationskravet innebär att forskare berättar om vad studien innebär för respondenterna och vad deras intervju kommer att användas till. Vi informerade om studiens syfte och vilka teman som skulle beröras. Vi informerade även om att medverkan är frivillig och kunde avbrytas. *Samtyckeskravet* handlar om att just om att det ska vara upp till respondenten om hen vill delta eller inte (ibid.). Frivilligheten informerade vi både skrift inför intervjun och bekräftade sedan muntligt vid intervjutillfället. Respondenterna informerades även om hur vi skulle behandla vår insamlade data. Att det endast var vi som skulle ta del av den och att det skulle raderas efter att uppsatsen blivit godkänd och publicerad. *Konfidentialitetskravet* berör just detta, att insamlat material och personuppgifter ska hanteras varsamt (Vetenskapsrådet 2002). *Nyttjandekravet* handlar om att vår insamlade data endast ska användas i forskningsändamål (ibid.) Vi informerade respondenterna om att inga andra än vi som utför studien kommer ta del av det inspelade materialet och att vi skulle diskutera kodningen med enbart vår handledare. En nackdel i det hela är vi till följd av Covid-19 inte kunde träffa respondenterna och då öka chanserna att förstå om de kände sig bekväma med intervjun. En fördel med att intervjuas på distans är att intervjusituationen kan upplevas som mindre intim. Samtidigt kan det digitala mötet vara problematiskt på andra vis. Många kan vara obekväma med formatet då nödvändigtvis inte är lika vardagligt att använda det som för oss som studerat på distans i över ett år. Vi ser därför en maktdimension i det hela och frågade respondenterna inför intervjuerna om de ville genomföra intervjun med kameran på eller inte. Detta var fördelaktigt av flera skäl då det gav respondenterna chans att påverka intervjusituationen och på så sätt kunde intervjun bli anpassningsbar och förhoppningsvis mer givande respondenten.

Forskning ska vara till nytta för samhället, men vad nytta innebär är inte entydigt och det ska hela tiden ställas mot den potentiella skadan (Nygren 2020).

Forskningsläget på det område denna studie rör sig i är underrepresenterat. Vi fick även höra från många av respondenterna att det var ett viktigt ämne som inte många andra frågat dem om, men som det var skönt att få prata om. Detta gjorde att vi blev motiverade till att vara med och fylla den forskningslucka som finns samtidigt som respondenterna själva fick ut någonting av det. Vidare arbetade vi mycket med att bibehålla anonymiteten för våra respondenter. Detta är en svår uppgift, i synnerhet då vi hittade studiens deltagare genom våra personliga kontaktnät. Total anonymitet går inte att utlova men vi har gjort vårt yttersta för att sträva mot det. Ett sådant exempel är att vi inte fann några kopplingar mellan olika berättelser och kön i våra intervjuer. Vi valde då att använda ett könsneutralt pronomen för samtliga deltagare och bytte ut ord som 'storebror' mot 'storasyskon' för att försvåra identifieringen av respondenterna. Vi övervägde om vi skulle anonymisera även fostersyskonen i de citat som presenteras, men valde att inte göra det. Detta då det blev svårläsliga citat och vi ansåg att den anonymisering vi gjort av respondenterna gör en identifiering av fostersyskonen svår genomförd.

4.4 Studiens tillförlitlighet och metodreflektion

Nedan kommer vi diskutera studiens tillförlitlighet utifrån de kriterier Bryman (2018) beskriver: trovärdighet, överförbarhet och pålitlighet.

4.4.1 Trovärdighet

Trovärdighet handlar om att läsaren ska kunna tro på det som presenteras inom studien utifrån dels hur studien är genomförd. Insamlade data kan tolkas och beskrivas på olika sätt och det är därför viktigt att forskaren har följt existerande forskningsregler kring exempelvis metod och analys (Bryman 2018).

Trovärdighet hänger även samman med forskarens kompetens och erfarenheter (Jacobsen 2012). Då vi är nybörjare var den tidigare forskningen och handledningen stöttepelare vi använde för att förstå fältet och genomföra studien så väl som möjligt. I exempelvis planeringen av intervjuerna och rekryteringen av respondenter var dessa kunskapskällor något vi använde oss av för att genomföra studien på ett korrekt sätt. Det är forskarens uppgift att i sin studie göra

forskningsförfarandet transparent. Läsaren ska kunna följa vad som gjorts och hur det gått till, vilket kräver löpande reflektion över studiens olika moment (Jacobsen 2012). Vi har löpande ifrågasatt och reflekterat över våra olika vägval i studien, vilket vi beskrivit i vår metodgenomgång. I intervjuerna fick respondenterna tala någorlunda fritt även om vi följde intervjuguidens teman. Vi menar att vi försökt balansera mellan att minimera vårt inflytande över respondenternas svar samtidigt som vi försökt bibehålla intervjuens övergripande form. Det gör att respondenternas upplevelser och deras tolkningar av det är i fokus vilket gör det empiriska materialet trovärdigt. Efter varje enskild intervju har vi diskuterat hur det gick och vad som sades vilket kan ha resulterat i en djupare förståelse av materialet. Genom att både individuellt och gemensamt bearbeta materialet var vår ansats att motverka potentiella förutfattade meningar och därmed öka studiens tillförlitlighet.

4.4.2 Överförbarhet

Kvalitativ forskning tenderar generellt inte att hävda att studiens resultat är överförbart på andra kontexter (Jacobsen 2012). Fokus är att förstå och tolka meningen av något i en specifik kontext, "det handlar således om djup och inte om bredd" (Bryman 2018:468). Vår studie har ett litet antal respondenter med den gemensamma erfarenheten av att ha vuxit upp med föräldrar som har haft ett familjehemsuppdrag. Vår mening har varit att lyssna till deras erfarenheter för att förstå en kunskapslucka. Därmed är det inte sagt att deras berättelser och vår analys av dem är överförbara på andra med liknande erfarenheter. När flera studier har gjort på ett ämne går det enligt Jacobsen (2012) att hävda viss överförbarhet. Att ha vuxit upp som barn till familjehemsföräldrar är en väldigt specifik och tämligen unik erfarenhet. Den tidigare forskningen vi har tagit del av bygger på material från olika årtionden och länder. Det kan öka tillförlitligheten att vi identifierat många paralleller mellan de berättelser som utgör vår data och den tidigare forskningen.

4.4.3 Pålitlighet

Pålitlighet handlar om att studien ska ha genomförts på ett trovärdigt sätt. Detta kan ske genom att redogöra för forskningsförfarandets olika moment (Bryman 2018). Studien fokuserar på att söka ytterligare förståelse för barn vars föräldrar har ett uppdrag som familjehem. Studiens respondenter är i dagsläget vuxna och deras analyser fördjupar sig i hur de ser på sin del i familjehemmet som omsorgsgivare och hur de upplevde att omsorgen bemöttes. I urvalsprocessen valdes respondenterna därför efter två huvudkriterier, att de har erfarenheten av att vara barn till familjehemsföräldrar och att de är myndiga. I andrahand valdes respondenter för att få en balans i könsfördelning, ålder och uppväxtort. I efterhand anser vi att de två huvudkriterierna var väl avvägda då många respondenter uttryckte att de lärt sig sätta ord på vissa känslor med tiden. Vad det gäller resterande kriterier fann vi inga skillnader och den jämna fördelningen av kön, ålder och uppväxtort blev i kontexten av analysen överflödigt. De semistrukturerade intervjuerna följde en intervjuguide. Även detta fungerade bra då vi kunde ställa samma frågor till samtliga respondenter men den semistrukturerade ansatsen öppnade upp för att respondenterna kunde fördjupa sig i vad de ansåg vara väsentligt i förhållande till varje tema i intervjuguiden (Bilaga 2). Vi har till följd av intervjuerna fått ett mer djupgående och rikt empiriskt material än vi var förberedda på. Den tematiska analysen hjälpte oss att navigera och sälla i det insamlade materialet och hjälpte oss svara på likväl syfte som frågeställningar. Vi anser därför att valet av analysmetod också var lämpligt. Analysen fördjupar förståelsen för respondenternas upplevelser med hjälp av de teoretiska begrepp för att förstå omsorg och hur känslan av ett omsorgsansvar väcks i en samt med hjälp av erkännandeteorin som synliggör hur omvärlden erkänner respondenternas, i detta fall, omsorgsgivande. Det var till en början svårt att precisera vad vi skulle kalla det vi såg i materialet även om vi var samstämmiga vad det var. Vi provade andra begrepp som 'ansvar' och 'delaktighet' men landade i att Masons (1996) definition av 'omsorg' vad det som ringade in det bäst, då det inte bara beskriver att praktiskt göra något för någon annan utan även tankeverksamheten bakom att bry sig. Likaså landade vi i Honneths erkännandeteori (2003), vilket vi hade haft med oss sedan innan intervjuprocessen påbörjades, men vi kallade det till en början för 'stöttning' i intervjuguiden. Med erkännandeteorin kunde vi fokusera på hur respondenterna

uppfattade att deras omsorgsgivande togs emot av omvärlden och kan därför förklara stötting, eller frånvarandet av det, utan även om deras roll som en del av familjehemmet legitimeras av myndigheter. De teoretiska begreppen var lämpliga och givande att använda efter att vi lärt oss hantera dem. Vårt tolkande av materialet med hjälp av valda teoretiska begrepp kan ses som ett sätt att förstå materialet, likaså vår förförståelse. Andra teoretiska begrepp och annan förförståelse hade också kunnat generera en annan betydelsefull analys. Vi kände igen mycket från den tidigare forskningen i vårt material och det empiriska materialet kunde förankras löpande förankras till den tidigare forskningen. Det tolkar vi som att det urval av den forskning som vi hittat och presenterat var väl avvägt.

4.5 Arbetsfördelning

Vår ambition har varit att dela så jämt som möjligt på arbetet med studien och att göra så mycket som möjligt tillsammans. På grund av den begränsade tid som vi haft så har vi behövt dela upp vissa saker, som exempelvis att läsa in oss på tidigare forskning inom olika områden eller att skriva text. Detta kan ha inneburit att vi förstått olika aspekter av studien olika väl under arbetets gång, exempelvis har den som haft ansvar för att skriva ett första utkast på teoridelen tidigare fått en djupare förståelse för den. För att väga upp detta har vi sett till att gå igenom dessa delar tillsammans och diskutera dem tills vi båda förstår vad den andre gjort och för att ha en gemensam arbetsprocess. De gånger vi inte hållit med varandra om exempelvis rubriksättning eller avgränsningar har vi diskuterat detta tills vi antingen kommit överens eller hittat en kompromiss som vi båda varit nöjda med. Det som varit viktigast för oss att göra gemensamt var att hålla i intervjuerna tillsammans. Detta dels för att få en gemensam upplevelse av intervjusituationen, men främst för att göra allt vad vi kunnat för att skapa en så trygg intervjusituationen som möjligt för våra respondenter.

5. Resultat och analys

Syftet med vår studie är att undersöka hur familjehemsföräldrars egna barn i vuxen ålder ser på sitt omsorgsgivande inom ramen för familjehemsuppdraget. Vi ville även undersöka deras upplevelse av hur deras omsorgsgivande uppmärksammades och erkändes av andra. Våra frågeställningar är:

- Hur beskriver familjehemsföräldrarnas egna barn sitt omsorgsgivande?
- Hur upplever familjehemsföräldrarnas egna barn att deras omsorgsgivande erkänns av familjen och socialtjänsten?

I detta kapitel kommer vi inledningsvis presentera studiens deltagare och presentera deras erfarenheter av att vara barn till familjehemsföräldrar och därigenom få ett fostersyskon. Vi kommer använda *omsorg* för att benämna den omsorgspraktik av både ansvarskänsla, handlingar och engagemang som respondenterna berättar om. Detta gör vi för att, i enlighet med Masons (1996) förståelse av omsorgsgivande som både tankeverksamhet och handlingar, kunna diskutera den helhetsbild som framträtt i intervjuerna med begreppen *inkännande aktivitet* och *aktiv känslighet*. För att presentera den uppskattning eller det bemötande som respondenterna upplever att de fått från familj och socialtjänst i sitt omsorgsarbete kommer vi använda *erkännande*, *icke-erkännande* och *missaktning*, i enlighet med Honneth och Voswinkels begreppsanvändning (Heidegran 2009). Vi kommer presentera på vilka sätt respondenternas erfarenheter av omsorgsgivande stämmer överens med tidigare forskning.

5.1 Presentation av deltagare

Studiens respondenter bestod av tre kvinnor och två män som är mellan 20-60 år gamla. Erfarenheterna av familjehemsprocessen skiljer sig åt vad det gäller tid och antalet fostersyskon. Tre deltagare har haft ett fostersyskon och två deltagare har haft flera under uppväxten. I vårt resultat och vår analys är varken ålder, kön eller uppväxtort något som är centralt för analysen, då inga tydliga samband enligt oss kunde urskiljas i resultatet. Vi kommer att benämna intervjupersonerna som Respondent 1, 2, 3 o.s.v. i samband med citat för att skilja dem åt.

5.2 Familjehemsföräldrarnas egna barns omsorgspraktik

5.2.1 Omsorg som tanke och handling

I det här kapitlet kommer vi med hjälp av Masons (1996) begrepp *inkännande aktivitet* presentera hur våra respondenter beskrivit sitt omsorgsgivande. Samtliga respondenter beskriver att de engagerat sig och tagit ansvar för omsorgen för sina fostersyskon på flera olika sätt. I denna del presenterar vi hur omsorgen kan se ut och att både tankeverksamhet och handlingar är sätt att visa omsorg på. Vi kommer till viss mån beröra varför omsorgen sker, då det är svårt att särkoppla hur omsorgen ser ut och varför den ser ut som den gör. Huvudfokus i denna del är dock att beskriva hur omsorgen ser ut.

Samtliga respondenter beskrev under intervjuerna hur de på något sätt hjälpt till i familjehemmet genom konkreta handlingar. Det tolkar vi som exempel på att visa omsorg på ett praktiskt sätt.

Men alltså klart man hjälper till med något alltså. Från att lägga, alltså det kan ju vara om han spelar datorspel så hjälper jag honom med det. /.../
Fixade frukost, och liksom såg till att han kom upp. Det varierar ju. Men för mig är det en självklarhet också.

(Respondent 4)

Respondent 4 beskriver en vardag där hen praktiskt hjälper till och på så sätt visar omsorg för sina fostersyskon. En stor del av deltagarna i Höjer & Nordenfors (2006) studie ansåg att ansvar över sina fostersyskon var en naturlig del av att vara familjehem. Respondent 4 är enig då det för hen är en självklarhet att hjälpa till. Respondent 4 säger i intervjun att socialtjänsten ska "klargöra att det inte förväntas att [barnen till familjehemsföräldrar] ska ta något ansvar". Därför tolkar vi det Respondent 4 kallar för 'hjälpa till' som en medvetenhet om att det egentligen är föräldrarnas ansvar. Andra respondenter talade om omsorgen av fostersyskon som något som föll på dem för att föräldrarna inte kunde eller hade tid.

När han flyttade in till oss så var han lite för sig själv såklart, det är ju jättejobbigt att flytta in till en helt okänd familj. Och där vart det ju lite mitt ansvar att få med honom på saker och ting. Man kanske skulle spela datorspel ihop, 'Du, var med på det här'. Man fick dra i honom för att, alltså, mina föräldrar hade sitt jobb och hade trädgården att sköta.

(Respondent 1)

Respondent 1 beskriver hur hen tar på sig ansvaret att aktivera sitt fostersyskon. Respondent 1 försöker aktivera sitt fostersyskon och försöker få honom att känna sig välkommen samtidigt som att man underlättar för sina föräldrar då Respondent 1 upplevde att de har mycket att göra. Vi tolkar detta som omsorg för både fostersyskonen och föräldrarna. Att vilja underlätta för sina föräldrar överensstämmer också med tidigare forskning (Höjer & Nordenfors 2006). Ett annat sätt är att visa omsorg kan vara att leka.

Jag tänker att jag kanske avlastade [fostersyskonen] från tråkiga saker, att vi hade roliga stunder tillsammans. Att vi lekte och så.

Respondent 2

Respondent 2 berättar hur hen lekte och umgicks med det jämnåriga fostersyskonet. Vi tolkar det som omsorg att fördriva tiden och hitta på saker att göra, så att fostersyskonet inte har tråkigt. Det är flera berättelser från vår studies respondenter som handlar just om att underhålla sina fostersyskon och ansvara för att de inte har det tråkigt. Det känns igen från Höjer & Nordenfors (2006) som beskriver hur många barn till familjehemsföräldrar hade som uppgift att underhålla och leka med sina fostersyskon. Respondent 3 berättar nedan om hur hen stöttade sitt fostersyskon när fostersyskonet kom på att andra barn inte har både en biologisk- och en familjehemsfamilj.

Han var ju lite i en slags sorgprocess. Han var väldigt, väldigt arg då. /.../
Så det har varit väldigt mycket bearbetning med känslor och ta hänsyn till.

(Respondent 3)

Respondent 3 beskriver vad hen gör som “bearbetning av känslor och ta hänsyn till”. Vi tolkar detta som att det är fostersyskonets känslor som bearbetas och tas hänsyn till, inte respondentens känslor. Fostersyskonet står i fokus och respondentens roll upplever vi blir att utifrån fostersyskonets behov anpassa sitt beteende och bemötande. Att finnas där för fostersyskonen, lyssna på dem och ge dem stöd i relation till deras bearbetning av deras upplevelser tolkar vi som ett sätt att visa omsorg. I ovanstående citat föregås det emotionella stödet av en analys av fostersyskonets behov och situationen. Det emotionella stödet har tidigare påvisats av Höjer & Nordenfors (2006) och är genomgående i våra respondenters berättelser. Respondent 3:s omsorg bygger på denna tankeverksamhet som vi kan förstå med Masons begrepp *inkännande aktivitet* (1996). Masons förståelse av omsorg är att handlingen och tanke är två sidor av samma mynt och att tankeverksamheten är en lika legitim omsorg som handlingen. Nedan följer ytterligare ett exempel på inkännande aktivitet för att förstå tankebanan. I följande citat förklarar Respondent 1 varför hen inte gav uttryck för känslor av avundsjuka och valde att kliva åt sidan när fostersyskonet började umgås ensamt med familjehemspappan.

Han och min pappa kunde dra iväg själva en dag och köra utan att jag fick följa med. /.../ Visst det kunde också vara en känsla av avundsjuka där med men man var glad för att han hade någon som kunde göra saker med bara honom.

(Respondent 1)

Respondent 1 beskriver hur hen upplevde en ambivalens inför detta. Senare i intervjun utvecklar hen hur hen hanterade och resonerade kring sin känsla av avundsjuka.

Jag vet att man kunde känna sig avundsjuk för saker, men sen ville man inte visa eller så, säga att man var avundsjuk. För då kände man sig som världens mest bortskämda unge. /.../ Men sen så hade jag ändå tankar på att 'okej, men jag har ändå fått så mycket under hela livet som kanske den här killen inte har fått'.

(Respondent 1)

Respondent 1 gör i detta fall ingen synlig handling för att visa omsorg men hen reflekterar ändå kring sitt fostersyskons livssituation och landar i att fostersyskonen behövde saker från de vuxna i familjen som hen redan hade. Att prioritera bort sig själv efter att ha ställt de egna privilegierna mot fostersyskonets situation är något som Höjer & Nordenfors har påvisat (2006). Respondent 1 rationaliserade sin egen situation utifrån sin förståelse av fostersyskonets situation. Tankeprocessen bakom valet att ställa sig åt sidan är enligt Mason (1996) omsorg lika mycket som en praktisk handling. Respondent 1:s passivitet är att visa omsorg.

I samklang med den tidigare forskningen visar respondenterna i vår studie att de som familjehemsföräldrarnas egna barn visar omsorg gentemot både sina fostersyskon och sina föräldrar. Omsorgens karaktär handlar om att göra praktiska saker men även att aktivera, underhålla och känslomässigt stötta sina fostersyskon. Samtidigt kan omsorgen riktas mot föräldrarna genom att underlätta för sina föräldrar och att ta över en del av omsorgen gentemot de placerade barnen. Omsorgen kunde även ta sig i uttryck genom att familjehemsföräldrarnas egna barn ställde sig åt sidan och aktivt tog mindre plats i hemmet till förmån för fostersyskonets välmående.

5.2.2 Omsorgsgivandets ursprung

I föregående kapitel presenterades *hur* respondenternas omsorg i familjehemmet kunde se ut. I detta kapitel analyseras familjehemsföräldrarnas egna barns omsorg för att förstå varför de tar på sig en del av ansvaret över omsorgen utifrån deras egen förståelse av det. Detta görs med hjälp av Masons (1996) begrepp *inkännande aktivitet* och *aktiv känslighet*. Vi kommer även illustrera hur detta två begrepp samspelar och förhåller sig till varandra.

I tidigare forskning beskrivs familjehemmet som en familjekonstellation där omsorgsgivandet är centralt och att en del av familjehemsföräldrarnas barn deltar i omsorgsgivandet (Höjer & Nordenfors 2006). Vi tycker oss tydligt se även i vår studie hur familjehemsföräldrarnas egna barn har en aktiv roll i detta. I alla respondenternas intervjuer motiverades omsorgsgivande med att det är självklart att man gör så inom en familj. Föräldrarna och även fostersyskonen ingår i respondenternas familj, och då är omsorg självklar att ge. Alla respondenter sa att det går till på ett visst sätt i deras familj, man tar hand om varandra och hjälps åt. Fyra av fem respondenter gjorde ingen skillnad på fostersyskon och vad de i intervjuerna kallade 'vanliga' eller 'riktigt' syskon. Bilden som målades upp var att om man bor i familjehemmet är man en del av familjen.

Alltså familj är familj - även om du inte är född in i familjen är du en del av familjen. Familjen hjälper ju varandra i både bra och dåliga tider. Det är väl där den själva ansvarskänslan kommer in.

(Respondent 1)

Det Respondent 1 säger är ett exempel på hur det är självklart i att visa omsorg inom familjen. Ansvarskänslan är i citatet ovan direkt kopplad till att man är en del av samma familj. Detta kan vi förstå med begreppet *aktiv känslighet* då Mason menar att det innebär "taking a responsibility on board as something which is your own, which you will deal with" (1996:31). Den självklara ansvarskänslan är inneboende hos Respondent 1 och tätt sammankopplad med familjeidentiteten. Enligt Mason (1996) är aktiv känslighet när detta ansvar kommer inifrån en själv,

och inte är tilldelat en av någon annan. Samtidigt är omsorgsgivande inte alltid lika självklart för familjehemsföräldrarnas egna barn utan kan vara underförstått genom att se hur föräldrarna visar omsorg. I citatet nedan beskriver Respondent 5 hur fostersyskonet skadade hen och hur det hanterades av hens mamma.

Hon rev mig på halsen så det blev stora rivmärken och då vet jag liksom. Då var hon alldeles jätteaggressiv. Då fick mamma sitta och hålla henne för att lugna ner henne och liksom, och då var det väldigt mycket det att man måste bara älska henne. Man måste bara älska henne hela tiden, det spelar ingen roll, för hon har det svårt och jag har det bra. Det var inget eller väldigt lite fokus på mina känslor.

(Respondent 5)

Den omsorgspraktik som Respondent 5 beskriver att hen förväntades utföra fokuserade på att sätta fostersyskonets behov först. Respondent 5 beskriver genomgående i sin intervju hur hen upplevde att omsorgsgivande gentemot fostersyskonet förväntades av hen, även om hen känner ambivalens inför det. Nedan beskriver Respondent 5 hur hen upplevde att det förväntades att hen skulle prata om familjehemslivet med socialtjänsten.

Jag kommer mest ihåg den där känslan av att ha ett metamedvetande och vet vad det här går ut på och jag vet vad jag ska svara. Det att man spelar en roll, nu är jag det välartade barnet i den fina familjen som ska säga dessa saker som 'Jag mår bra'. Jag kommer ihåg den känslan.

(Respondent 5)

Respondent 5 beskriver i intervjun hur hen över tid kom att anamma omsorgsgivandet och under stora delar av familjehemsuppdraget vara delaktig i det, även om hen upplevde en ambivalens.

Det var ju tufft. Just att inte få uttrycka, inte få lov att inte ha en egen åsikt, att vara liksom en del i mammas projekt. Det är så viktigt för henne att lyckas med det här projektet. Det var inte mitt projekt så.

(Respondent 5)

Mason (1996) beskriver hur *aktiv känslighet* upplevs som stark och självklar just för att den utformas tillsammans med andra berörda personer. Med den förståelsen kan anser vi att Respondent 5:s anammande av mammans "projekt" ses som ett exempel på hur familjehemsföräldrarnas förväntningar på omsorgen präglar hur de egna barnens omsorgspraktik ser ut. Detta kan i förlängningen innebära att den förväntade omsorgspraktiken införlivas i familjehemsföräldrarnas egna barns *aktiva känslighet*. Omsorgskänslan blir inneboende och kan då tolkas som att den kommer från en själv. Flera respondenter berättade om hur de visade omsorg och tog ansvar över fostersyskonen på eget initiativ utifrån vad som man uppfattar att fostersyskonet behöver. Respondent 2 beskriver här hur hen visade omsorg för sina fostersyskon och varför.

Jag kanske avlastade dom från tråkiga saker, att vi hade roliga stunder tillsammans. Att vi lekte och så. Att dom fick vara barn. Och jag minns också han den där killen. /.../ Mamma sa 'han har inte lärt sig att leka, han vet inte hur man gör'. Och då kommer jag ihåg att jag tänkte så här, 'men då ska jag lära honom att leka, hur man gör'.

(Respondent 2)

Respondent 2 beskriver hur hen får information från sin mamma om fostersyskonets behov och själv gör en analys av vad hen kan göra för fostersyskonet. Respondent 2 beskriver inte att detta var en uppmaning från mamman utan att det skedde på eget initiativ. Ovanstående citat tolkar vi som att Respondent 2 självmant delar ansvaret för fostersyskonet med mamman, men att

mammans kommentar väckte tankar om omsorgsgivande. Denna tankeverksamhet och förståelse av fostersyskonets omsorgsbehov kan ses som samspelet mellan *inkännande aktivitet* och *aktiv känslighet* (Mason 1996). Respondent 2 analyserar situationen med hjälp av sin mammas information och tänker på hur hen kan visa omsorg för fostersyskonet, vilket är den *inkännande aktiviteten*. Den inkännande aktiviteten och omsorgsgivandet motiveras inom Respondent 2 med den *aktiva känsligheten*. Det är inte bara mammans ansvar att fostersyskonet skall lära sig leka eller bli avlastat från tråkiga saker. Ansvaret att hjälpa pojken att leka är nu även Respondents 2:s inneboende ansvar. Gränserna för den inkännande aktiviteten och den aktiva känsligheten är svårdefinierade. De bör förstås ihop och vi kan med hjälp av dem se att ett tydligt växelspel framträder. Analysen om vad fostersyskonet behöver tycker vi är ett talande exempel för den tankeverksamhet som föregår att aktivera och underhålla sitt fostersyskon som vi presenterade i 5.2.1. Det påminner även om den delaktighet i familjehemsuppdraget som Nordenfors talar om (2006). Det handlar inte bara om att leka, utan även varför man leker.

Nordenfors (2006) beskriver hur familjehemsföräldrars egna barn med tiden kan utveckla en förhöjd förmåga att sätta sig in i och förstå andra människors situationer. Denna förståelse är också något familjehemsföräldrarna ser som eftersträvansvärt hos sina egna barn och en positiv konsekvens av att växa upp med fostersyskon enligt tidigare forskning (Höjer 2001; Höjer & Nordenfors 2006; Nordenfors 2006). Vi återfinner denna förståelse i vår studie när respondenterna talar om sina fostersyskons situation.

Att man ändå har vetat vilken slags miljö han har varit i. Vilken miljö som han bearbetar, vad han kommer ifrån, vad han har sett och vad han har bevittnat. Jag har en annan slags förståelse från att jag vet vad han är uppvuxen med.

(Respondent 3)

Det som Respondent 3 ger uttryck för tolkar vi som en del av den förståelse som utvecklas. Vi anser även att detta går att förstå som en omsorgspraktik med begreppet *inkännande aktivitet* då just tankeverksamheten kopplad till förståelsen av någons situation enligt Mason (1996) är ett sätt att visa omsorg på. Den förståelse kan enligt oss, ses som ett resultat av gediget omsorgsgivande snarare än något som plötsligt uppstår ur intet. Vi kan inte säga något om vad som föregår det andra, men vi kan se att det sker en växelverkan mellan förståelsen av fostersyskonets behov och familjehemsföräldrarnas omsorgspraktik. Respondent 2 uttrycker det som att "ansvaret växte i mig när mamma och pappa sa att [fostersyskonen] hade haft det svårt". I kommande citat beskriver Respondent 1 hur hen resonerade i relation till sin jämnåriga fosterbror när de gick på samma högstadieskola. En dag kommer det äldre killar och hämtar fosterbrodern från lektionen och de börjar stöka runt på skolan. Respondent 1:s upplevelse var att lärarna inte gjorde något åt detta.

Jag är den enda som vet om hans situation, att han är placerad, hans bakgrund och så där. Då kände jag att jag var tvungen att göra någonting för att inte allt skulle gå åt helvete, om man säger så. Men det slutade med att min far kom ner till skolan, då hade skolan ringt till honom, och då kunde jag lugna mig lite. Då kunde jag släppa det där, men innan han kom ner var man ju liksom skitorolig. /.../ Jag förstod att det skulle kunna bli konsekvenser av det som kanske inte han förstod.

(Respondent 1)

Detta resonemang om fosterbroderns situation, beteende och potentiella konsekvenser är omsorgsarbete i enlighet med *inkännande aktivitet*. Oron och beredskapen att kliva in är sätt att visa omsorg på. Intressant i ovanstående citat är hur tydligt Respondent 1 upplever att ansvarsbördan vilar på hens axlar, tills pappan dyker upp. Detta kan kopplas till *aktiv känslighet* då begreppet kan förklara den här extrema känslan av ansvar. Här blir Masons (1996) beskrivning av att ha tagit på sig ansvar som man sedan måste hantera väldigt tydlig. Att det formella ansvaret ligger på vuxenvärlden är oväsentligt. Omsorgskänslan

Respondent 1 känner för sin fosterbror är en del av hen och något hen inte kan ignorera. Vi tolkar det som att det kan finnas ett samband mellan den ökade förståelsen för fostersyskonets situation och den stora ansvarskänslan som Respondent 1 ger uttryck för.

5.3 Erkännandet av familjehemsföräldrarnas egna barns omsorg

I detta kapitel tas det upp hur barnen upplevt att fostersyskon, föräldrarna och socialtjänsten erkänt deras omsorgsgivande. Omsorgskänslan var många gånger en ensam upplevelse där få av familjehemsföräldrarnas egna barn haft egen kontakt med eller stöd från socialtjänsten, i likhet med tidigare forskning (Höjer & Nordenfors 2006). I intervjuerna benämner respondenterna inte detta som erkännande, utan talar om det som att bli exempelvis sedd, uppskattad, bemött. Vi kommer dock använda begreppen *erkännande*, *icke- erkänd* och *missaktning* i enlighet med Honneths erkännandeteori (Heidegren 2009). Teorin behandlar hur människor påverkas av andra människors erkännande och bemötande av en. Inledningsvis kommer erkännandet mellan fostersyskonen och familjehemsföräldrarnas egna barn behandlas. Detta genom teorins kärleksnivå för att förstå erkännande på ett personligt plan. Vidare kommer föräldrarnas erkännande av sina barns omsorg analyseras utifrån kärleksnivån och den rättsliga nivån. Den rättsliga nivån tar fasta på hur människor erkänns juridiskt utifrån vilka rättigheter en har i ett samhälle. Här blir Barnkonventionen aktuell. Vi kommer i vår studie främst fokusera hur familjehemsföräldrarnas egna barns omsorgsgivande erkänns av familjen och socialtjänsten som en del av det formella familjehemsuppdraget. Till sist kommer socialtjänstens erkännande av barnens omsorg tas upp utifrån samma rättsliga nivå. Här kommer vi behandla hur barnen erkänns på en rättslig nivå utifrån deras roll inom familjehemsuppdraget men även utifrån Barnkonventionen och tanken om barnets bästa. Då ingen av våra respondenter upplevde sig ha en personlig relation med socialtjänsten är inte erkännandeteorin på kärleksnivån applicerbar.

5.3.1 Hur omsorgen erkänns av fostersyskon

En förutsättning för att ett erkännande skall vara relevant är att den som blir erkänd bryr sig om att det är just den andre personen som erkänner hen. Denna ömsesidighet kallas *erkännandeklausul* (Heidegran 2009). Om familjehemsföräldrarnas egna barn inte brydde sig om vad deras fostersyskon tyckte om dem skulle fostersyskonens erkännande inte spela någon roll. I vår studie har vi sett hur fostersyskonens erkännande spelar roll för familjehemsföräldrarnas egna barn. Ett sådant uttryck, som vi i vår studie tolkat som *erkännande i enlighet med erkännandeklausulen*, är att relationen mellan familjehemsföräldrarnas egna barn och fostersyskonen upplevs vara 'en vanlig syskonrelation'.

Jag ser det som storasyskon, lillebror - här hjälps vi åt. Sen så är ju han som en vanlig lillebrorsa, irriterande finne i röven ibland. Det ingår, han har ju funnits hos oss så pass länge nu så nu ser jag inte skillnad på att han inte är mammas biologiska [barn].

(Respondent 3)

Relationen att vara 'vanliga syskon' som i kapitel 5.3.1. motiverade omsorgsgivande kan ses som ett uttryck för erkännande mellan familjehemsföräldrarnas egna barn och fostersyskonen. Att ha en relation som 'riktiga syskon' beskrivs av Respondent 3 som att "här hjälps vi åt". Det tolkar vi som en relation där familjehemsföräldrarnas egna barn kan vara mer jämbördig med sina fostersyskon snarare än att den är övervägande ansvarstagande. Att erkännas på kärleksplanet innebär att man erkänner någon som person och behandlar hen med respekt och omsorg (Honneth 2003). Vi tolkar citatet som att Respondent 3:s upplevelse av relationen till fostersyskonet innefattar ett mått av ömsesidigt erkännande på kärleksplanet i enlighet med *erkännandeklausulen*, då 'att hjälpas åt' tyder på ömsesidighet. Respondent 1 berättar om en liknande relation då hen säger att "han som bodde längst och han som jag blev närmast, som har varit som en bror". Senare i intervjun fördjupar Respondent 1 sina tankar kring relationen till fostersyskonet.

Man får en ganska konstig relation upplever jag. Man blir jäkligt nära varandra, men man vet ändå att det är som en vägg i mellan. Att den här personen, den här killen, hade ett annat liv innan och jag har det här lugna tama Svensson-livet. Därför blir det att man kanske inte, trots att man är så nära, släpper in dem och litar på dem helt och hållet ändå.

(Respondent 1)

Att Respondent 1 kan beskriva samma relation som "som en bror" men även på ovanstående sätt tolkar vi som att relationen till fostersyskonet kan vara nyanserad och ha olika uttryck, men att relationen finns och är viktig. Fostersyskonets erfarenheter och hur de skiljer sig från Respondent 1s uppväxt är något hen är medveten om. Vi tolkar detta som att relationen till fostersyskonet kan vara viktig även om man är medveten om att man har olika förutsättningar och behov. Detta skulle kunna tyda på att *erkännandeklausulen* inte statisk. Distansen verkar finnas där, men det är oklart hur det påverkar erkännandet då relationen till fostersyskonet fortfarande upplevs som viktig. En annan beskrivning på vad vi tolkar som erkännande på kärleksplanet handlar om att det går bra för fostersyskonet, att fostersyskonet på något sätt är på rätt väg. En av respondenterna beskriver att hen känner att hens omsorg av sitt fostersyskon har resulterat i att fostersyskonet har utvecklats på ett positivt sätt.

Jag märker ju att det går bra. Att till exempel att det går bra i skolan, det är jättebra. Han är uppe på morgonen och det är bra. /.../ Jag menar att om jag märker att han till exempel kommer i tid eller att han själv liksom får för sig 'nämen nu ska jag liksom börja gå upp själv'. Då märker ju jag det och då har jag lärt honom att det gäller att gå upp i tid och komma i väg. Då blir det liksom det, då har det gett något.

(Respondent 4)

Respondent 4 beskriver hur hen, genom att se en positiv utveckling hos sitt fostersyskon, ser det som ett kvitto på att hens omsorgsgivande ger positiva

resultat för fostersyskonet. Vi tolkar det som att Respondent 4 upplever sig erkänd på ett kärleksplanet av sitt fostersyskon i egenskap av omsorgsgivare. Detta då Respondent 4 upplever att fostersyskonet lyssnat på det hen lärt fostersyskonet göra. Ett annat exempel på vad vi tolkat som den sortens erkännande är när Respondent 3 berättar om att hens fostersyskon, som bor i hens föräldrahem, känner sig trygg i situationer som syskonet vanligtvis upplever som otrygga. I detta fall handlar det om att sova borta hos Respondent 3 som bor ensam.

Han kanske inte tyckte om att sova [hos sin biologiska mamma]. Han vill inte sova borta även om det var hos kompisar, hos mig kan det ändå gå an.

(Respondent 3)

Respondent 3 beskriver här hur fostersyskonen upplevs ha ett specifikt förtroende för hen som är annorlunda än för andra personer i fostersyskonets omgivning. Detta kan ses som ett uttryck för att Respondent 3 upplever sig erkänd på kärleksplanet av sitt fostersyskon baserat på hur tryggt syskonet upplevs vara i hens närhet. I de fall där respondenterna berättar om fostersyskon som var jämnåriga beskrivs situationer av lek som vi tolkar som relationsbyggande erfarenheter som bygger på ömsesidigt erkännande.

Jag har mycket roliga minnen också. Allt det här vardagliga när det inte händer saker. När man liksom tar en pulka går till pulkabacken liksom, har en eftermiddag. Går till skolgården, jag kommer ihåg att vi pallade äpplen tillsammans och spelade fotboll tillsammans på skolan och sånt där. /.../
Det här att palla äpplen till exempel, det sa vi ju inte till någon.

(Respondent 2)

Leken och hemligheterna är inte bara sätt att bygga relation eller förvalta en relation inom familjehemskontexten, utan även den vardag som upplevs som givande och gemensam. Det vardagliga och vänskapliga i relationen mellan

respondenterna och deras fostersyskon kan även ses som att respondenterna upplever erkännande på kärleksplanet.

5.3.2 Att missaktas av fostersyskon

Samtidigt finns det en annan sida av relationen till fostersyskonen som av respondenterna beskrivs som jobbigare vilken kan ses som ett uttryck för *missaktning*. Missaktning är då den som skulle kunna erkänna en i stället bemöter en med respektlöshet eller kränker en, fysiskt eller psykiskt (Honneth 2003). Flertalet respondenter berättar om situationer där deras fostersyskon behandlat dem illa. Det kunde ske på många olika sätt. Respondent 5 beskriver hur fostersyskonet ”slog sönder alla mina leksaker, slog mig, rev mig. Jag snarkade tydligen, eller andades för högt på natten, och då skulle hon komma med en kudde och skulle få tyst på mig.” Det Respondent 5 upplevt är missaktning i form av dels fysiskt och psykiskt våld, dels genom att fostersyskonet förstör hens saker. I tidigare forskning har detta bemötande från fostersyskonen lyfts som en negativ upplevelse (Höjer & Nordenfors 2006). Respondent 5 själv kallar det hen var med om för ett ”övertramp så att det skrek om det”. Hen beskriver det som ”ganska brutalt, det var riktigt tufft och en del av mig dog då tror jag på något vis”. Missaktningen kan även ta sig uttryck på andra sätt än genom fysiskt eller psykiskt våld.

En yngre pojke som bodde hemma hos oss som anklagade mig för att ha misshandlat honom och det var jag ju oskyldig till. Då vet jag att jag krävde att jag skulle få vara med på ett socialmöte. /.../ Under mötet framkom det att han ljög och att han har hittat på det för att han hade fått höra att det skulle göra att han skulle få flytta hem. Efter det släpptes hela den situationen. Det nämndes väl aldrig igen liksom.

(Respondent 1)

Respondent 1 beskriver hur fostersyskonets behandling fick hen att kräva att få delta i ett socialtjänstmöte. Att hen beskriver hur det hela aldrig nämns efter det

mötet blir intressant när vi ser det utifrån erkännandeteorins tankar om att det erkännande man får påverkar vilket erkännande man förväntar sig i framtiden (Honneth 2003). Att utsättas för *missaktning* kan enligt Honneth innebära ens självförtroende bryts ner och världen upplevs som en mer otrygg plats (Heidegren 2009). Att bli erkänd har enligt Honneth den motsatta verkan och bidrar till att bygga upp en persons självförtroende (ibid.). Det anser vi visar att den här behandlingens påverkan på familjehemsföräldrarnas egna barn behöver tas på allvar.

5.3.3 Hur omsorgen erkänns av familjen

Att få stöd och att bli sedd av sina föräldrar kommer vi tolka och presentera som erkännande. Att bli sedd av föräldrarna i egenskap av deras barn tolkar vi som *erkännande på kärleksplanet*. Att bli stöttad i relation till familjehemsprocessen tolkar vi som *rättsligt erkännande*. Det rättsliga erkännandet innefattar vilka rättigheter en person har i ett samhälle (Honneth 2003). Vi tolkar detta i relation till barnens roll som omsorgsgivare inom sina föräldrars familjehemsuppdrag. I tidigare forskning (Höjer & Nordenfors 2006) och i vår studie har det etablerats att familjehemsföräldrarnas egna barn är omsorgsgivare till sina fostersyskon. Det vi nu kommer fokusera på är hur dessa två sätt av erkännande från föräldrarna tar sig uttryck. Respondent 2 beskriver här hur hen upplevde sig bli sedd av sin mamma.

Min mamma har alltid gett mig mycket beröm. Men att jag är en snäll person, att jag har väldigt lätt att få kompisar och jag är rolig och påhittig. /.../ Jag kände mig ju aldrig inte sedd. [Mamma] var ju väldigt bra på [att säga] 'du är mitt biologiska barn'.

(Respondent 2)

Att ha fostersyskon innebär att man får dela sina föräldrars uppmärksamhet med andra (Höjer & Nordenfors 2006). Vi tolkar ovanstående citat som att bli erkänd av sin förälder på kärleksplanet då mamman ser och bekräftar Respondent 2.

Respondent 2 upplever att hen blir sedd när mamman tydligt formulerar hens särskilda betydelse som biologiskt barn till skillnad från de placerade barnen. Upplevelsen av att bli satt i fokus och uppmärksammas av ens förälder tolkar vi som något önskvärt och givande. I enlighet med Honneth (2003) tankar om hur man förväntar sig det erkännande man tidigare fått anser vi att detta tyder på hur erfarenheten av att bli erkänd påverkar tryggheten inför att bli erkänd även i framtiden. När en emotionell närhet till föräldrarna bekräftas och ökar möjligheten att känna sig trygg att i framtiden söka stöd hos dem.

Jag har ju alltid kunnat prata med mamma om saker om det har varit något. Oavsett om [fostersyskonet] har varit inne i en jobbig period eller inte eller om han behöver mer uppmärksamhet och mer hjälp och stöd så har jag ändå aldrig känt att jag har kommit åt sidan. Jag är införstådd med, okej nu mår han inte så bra. Då är det självklart att han behöver mer stöd och hjälp men jag har inte känt mig åsidosatt.

(Respondent 3)

Respondent 3 ger här uttryck för att hen upplever att mamman finns tillgänglig och ser det hen upplever och behöver prata om. Hens behov är synliga för mamman och kan tolkas som att de erkänns inom relationen på kärleksplanet. Som tidigare presenterat påverkar tidigare erfarenheter av erkännande vilket erkännande man förväntar sig i framtiden. I detta citat tolkar vi detta som att Respondent 3 har tillit till att mamman kommer finnas där för hen när hen behöver det, även om fostersyskonets omsorgsbehov kan komma att påverka hur mycket uppmärksamhet mamman kan ägna åt hen. Upplevelsen av konsekvent erkännande från föräldrar tolkar vi som något väldigt viktigt och något som man lider av att vara utan. I citatet nedan beskriver Respondent 5 hur hen reagerade när fostersyskonet behandlade hen illa.

Jag skulle ju vara den snälla för jag var ju älskad ändå. Så när fosterbarnet slog mig, gjorde sönder mina saker. Mamma kramade henne och jag ska veta om att jag är älskad ändå. /.../ Det är ju inte mig det är synd om, det är ju det här barnet det är synd om och det är henne man ska bry sig om nu. Det var ganska tufft.

(Respondent 5)

Hur Respondent 5:s blir behandlad av sitt fostersyskon i citatet tolkar vi som att hen blir missaktad av fostersyskonet. Att hens mamma inte stöttar hen utan fokuserar på att visa omsorg till fostersyskonet tolkar vi som att Respondent 5 blir *icke-erkänd* av sin mamma och blir lämnad ensam med upplevelsen av att bli missaktad. Respondent 3 i föregående citat förväntar sig ett framtida erkännande från mamman baserat på tidigare erfarenheter. På samma sätt ser vi Respondent 5:s upplevelse av att det är fostersyskonet man "skall bry sig om" kan ses som ett uttryck för att Respondent 5 förväntar sig *framtida icke-erkännande* baserat på mammans agerande. Som tidigare nämnt handlar föräldrarnas erkännande inte endast om kärleksnivån utan även erkännande kopplat till familjehemsuppgiften på rättighetsnivån. Hur inkluderade familjehemsföräldrarnas egna barn bli i familjehemsuppgiften tolkar vi som ett uttryck för det *rättsliga erkännandet*. I följande citat berättar Intervjuperson 1 om hur det kan gå till inför en placering.

Jag är uppväxt med att middagen är helig, där sitter man allihop och det är där man lyfter vad man tycker och tänker. Det är där frågan har kommit. Jag var så liten, 6-7 år, jag har alltid varit inkluderad i besluten så att säga. /.../ Vad jag tycker och känner. Jag har alltid varit inkluderad i att säga ja eller nej så. Jag har aldrig sagt nej men, jag har alltid varit inkluderad i besluten liksom.

(Respondent 1)

Respondent 1 ger uttryck för att hen redan vid tidig ålder upplevde att hens åsikter och tankar om familjehemsuppgiften erkändes, var välkomna och togs på allvar.

Detta tolkar vi som ett *erkännande på rättighetsnivå* i relation till familjehemsuppdraget. Respondent 2 beskriver nedan en annan upplevelse av när familjen skulle bli familjehem.

Jag minns att mamma och pappa gick på en del möten innan. Vi var hos mormor och morfar då för att mamma och pappa skulle utbilda sig och bli familjehem. Det var några gånger. Sen så från ena dagen till den andra så bodde en kille hos oss liksom. Och då berättade de att så här kommer det vara.

(Respondent 2)

Respondent 2 beskriver att hen inte är delaktig i beslutet att bli familjehem. Vi ser det som ett *icke-erkännande på rättighetsnivå* i relation till familjehemsuppdraget. Vi ser även i vår studie hur respondenterna ibland håller sina upplevelser hemliga för föräldrarna. Respondent 1 beskriver hur hen idag tänker kring vad hen inte berättade för föräldrarna.

Det var ingenting jag reflekterade över då. Jag vet att jag tyckte det var jobbigt att "jag kan inte berätta det här, men jag borde". Men det är nu i efterhand man har tänkt och reflekterat över det och kommer ihåg hur jobbigt det faktiskt var.

(Respondent 1)

Respondent 1 ger här uttryck för att denna process, och upplevelsen av den, kan vara svår att upptäcka när man lever mitt i den. Respondent 1 beskrev inte varför det var på det sättet men i tidigare forskning beskrivs hur den sortens hemligheter kan vara kopplade till att inte tynga sina föräldrar med sina egna problem, som ett sätt att visa omsorg för föräldrarnas arbetsbörda inom familjehemsuppdraget (Höjer & Nordenfors 2006) Enligt erkännandeteorin kan självaktningen bli negativt påverkad av en brist på erkännande och personen förväntar sig inte ett

annat bemötande än den upplevt hittills. Således tolkar vi att hålla sina jobbiga upplevelser för sig själv delvis kan vara en konsekvens av att ens upplevelse och plats i familjehemsuppdraget tidigare varit icke-erkänd.

5.3.4 Hur omsorgen erkänns av socialtjänsten

När vi i intervjuerna frågade respondenterna om vilket stöd eller vilken uppskattning de upplevde att de fått från omvärlden var det få aktörer utanför familjen som nämndes. I vår frågeguide (Bilaga 2) frågade vi om vilken roll socialtjänsten fyllt, då de är ytterst ansvariga för placeringarna. Då respondenterna är uppvuxna i olika kommuner i Sverige, under olika tidsperioder och socialtjänsten varit organiserad på olika sätt kommer vi benämna den kommunala inblandningen som socialtjänsten. Socialtjänstens syn på och resonemang kring familjehemsföräldrarnas egna barns roll i familjehemsuppdraget är underrepresenterad inom tidigare forskning (Höjer, Luke & Sebba 2013). Vi kan inte i vår studie säga något om hur socialtjänsten resonerat kring detta. Det vi fokuserar på, utifrån vårt material, är hur våra respondenter upplevt socialtjänstens agerande och bemötande. Vi kommer se socialtjänstens bemötande som ett uttryck för rättsligt erkännande av familjehemsföräldrarnas egna barns roll i familjehemsuppdraget.

Det känner jag, att alla soc-möten och allt som varit under åren har jag alltid fått vara på mitt rum. Jag har aldrig varit med på några soc-möten, det är väl ingen som frågat mig hur det känns.

(Respondent 1)

Med få undantag beskriver respondenterna att de haft en begränsad kontakt med socialtjänsten. I ovanstående citat illustreras det av Respondent 1, som hade fostersyskon från 5-20 års ålder, hur hen upplever att hen inte förväntas delta i de möten som rör familjehemsuppdraget. Att socialtjänsten inte upplevs aktivt bjuda in till samtal tolkar vi som ett icke-erkännande av familjehemsföräldrarnas egna barns omsorgsgivande inom ramen för familjehemsuppdraget. Ett sätt att erkänna

deras roll som omsorgsgivare är att tala till dem genom föräldrarna, något Respondent 4 beskriver hur ”dom har sagt till min mamma att jag tar mycket ansvar och att det är väldigt bra.” Det Respondent 4 beskriver här är hur socialtjänsten, genom mamman, uppmärksammat och berömt den insats hen gör i familjehemmet. Det är ett av få exempel i vårt material på när respondenterna upplever att socialtjänsten uttryckligen erkänner den roll och det ansvar familjehemsföräldrarnas egna barn tar. I intervjuerna är den dominerande upplevelsen att man inte har en egen relation till socialtjänsten och att de få kontakter som ägde rum fokuserade på det placerade barnet. Några av respondenterna kan inte ens minnas att de haft enskilda samtal med socialtjänsten utöver de eventuella möten som skedde inför första placeringen. Nedan svarar Respondent 5 på frågan ”Var du med på soc-mötet?”.

Nej, dom var ju och hälsade på. Dom gjorde väl en utredning hemma så då var man ju med och liksom, då frågade de massor med saker till mig. Jag minns knappt vad det var, men man ändå visste liksom vad man skulle svara. Det var ju inte så mycket fokus på mig. Utan det var ju mest om hur man skulle man ta emot [det placerade barnet]. Det var väldigt mycket fokus på det.

(Respondent 5)

Respondent 5 beskriver hur hen upplevde att hen inte blev fokuserad på av socialtjänsten i relation till familjehemsuppdraget. Respondenterna i vår studie beskriver socialtjänsten som en aktör som de inte har egen kontakt med utan att föräldrarna har varit länken mellan dem själva och socialtjänsten. Har de haft åsikter eller frågor har respondenterna endast vid enstaka tillfällen vänt sig direkt till socialtjänsten, utan i stället gått genom föräldrarna. I kontakten med socialtjänsten ligger fokus på fostersyskonets situation och behov. Fyra av fem respondenter har inte uppgett att socialtjänsten frågat dem om deras mående eller behov inom familjehemssituationen. Däremot uttrycker alla respondenter att den sortens uppmärksamhet hade varit välkommen eller behövd.

Jag tänker för det första så kan man börja med att över huvud taget ha en intervju eller så med barnen [till familjehemsföräldrarna]. Sen tycker jag det är viktigt att klargöra vad det är för ansvar. Alltså att klargöra att det inte förväntas att de ska ta något ansvar. /.../ [Att] det skulle kunna finnas någon form av stöd om det skulle behövas.

(Respondent 4)

Respondent 4 efterlyser här att socialtjänsten skulle ha klargjort vad som förväntats av hen och, vid behov, stöttat hen i det. Detta är ett önskemål som uttrycks genomgående i våra intervjuer. Vi tolkar detta som en önskan om att bli erkänd för i sin roll inom familjehemsuppdraget då Respondent 4 ger uttryck för att vilja få ett annat bemötande än hen upplever sig fått.

Jag vill bara ha det klart vad det är som händer. Det är lätt att man känner sig lite utesluten, för jag bor ändå här.

(Respondent 4)

Socialtjänstens frånvaro tolkar vi som ett icke-erkännande. Detta icke-erkännande beskrivs ha olika sorters påverkan på respondenterna. Respondent 2 beskriver nedan hur hen uppfattade socialtjänstens roll.

Precis som alla andra visste jag att [socialtjänsten] omhändertar barn. Jag tror till och med att jag gick med rädslan att om jag berättar för socialtjänsten hur det fungerar här kommer jag bli omhändertagen då?

(Respondent 2)

Respondent 2 beskriver hur hen var rädd att socialtjänsten skulle omhänderta hen om hen berättade om hur hen upplevde situationen i familjehemmet. Vi tolkar det som att Respondent 2 inte fått tillräckligt med information om vad socialtjänstens roll är. Det kan bero på icke-erkännande från socialtjänstens sida som resulterat i en begränsad delaktighet i familjehemsprocessen och därmed kunskapsbrist. Okunskapen resulterade i att hen var rädd för vad konsekvenserna skulle bli om hen pratade med dem. Vi tolkar det som att Respondent 2 har haft så lite kontakt med socialtjänsten och följaktligen lite erkännande att de blev en avlägsen maktfaktor hen inte ens visste vad hen kunde förvänta sig av. Respondent 1 berättar nedan om hur gränsen mellan olika myndigheter upplevdes som otydlig och hur hen var orolig att föräldrarna skulle drabbas av konsekvenser ifall något gick fel i familjehemsuppdraget.

Skillnaden mellan socialen och polis inte jättestor i mitt huvud. Det var lite så att man tänkte "Gör [mamma och pappa] något fel nu?" eller 'Kan det gå åt helvete med allting?'. För att jag vet bara när socialtjänsten kom hem och skulle ha möte och sånt hemma hos oss. Då kunde jag ju ibland känna som att det var polisen som kom och 'Okej, har jag gjort någonting illa mot den här personen nu?' eller 'Kan han säga vad som helst?'. 'Tror de på mig då, eller tror de på honom eller henne som är placerad?'.

(Respondent 1)

Även hos Respondent 1 ser man en rädsla för att ha gjort fel och att det kan få konsekvenser, både sin egen och föräldrarnas del. Socialtjänsten blandas samman med polisen och kommer att representera en vuxenvärld med makt och påverkan över familjen. Båda ovanstående citat vittnar om bristande kunskap om socialtjänsten och rädslan för dem skulle kunna vara en konsekvens som uppstår i icke-erkännandets vakuum. Oavsett varför relationen mellan socialtjänsten och familjehemsföräldrarnas egna barn saknas verkar relationsbristen inte vara oproblematisk. Då socialtjänsten inte upplevs tar ansvar över att förtydliga sin roll och relation till familjehemsföräldrarnas egna barn fylls de luckorna i av barnen själva. Socialtjänsten verkar då kunna uppfattas som en potentiellt hotfull och

straffande aktör snarare än en källa för stöd och trygghet. I relation till Barnkonventionen (2020) och tanken om barnets bästa blir detta problematiskt då forskningen om unga omsorgsgivare i Sverige visar att omsorgsgivande kan vara emotionellt påfrestande (Järkestig-Berggren, Bergman, Eriksson & Priebe 2019). Respondent 4 ger uttryck för en annan relation till socialtjänsten, där de upplevs som irrelevanta snarare än hotfulla. I citatet svarar hen frågan på om det spelar roll om bekräftelse kommer direkt från socialtjänsten.

För mig känns det mer som att det är en utomstående individ eller person som inte hör hemma i familjen kommer och har synpunkter. Så nej, det rör mig inte. /.../ De bor ju fortfarande inte här, de är ju inte min familj på så sätt. /.../ Alltså de bestämmer ju men det är inte de som gör jobbet.

(Respondent 4)

Distansen mellan Respondent 4 och socialtjänsten fick konsekvenser för hens upplevelse av socialtjänstens relevans. Respondent 4 beskrev även att hen ville ”veta vad det är som gäller” och ”ha fullständig information om vad min uppgift blir” och på så sätt vara förberedd i familjehemsprocessens olika skeenden. Hen upplevde att hen inte fick den informationen. Erfarenheterna av att inte få gehör tolkar vi som icke-erkännande, vilket vi menar resulterar i att socialtjänsten upplevs som irrelevant vad det gäller erkännande. Detta knyter vi till begreppet *erkännandeklausul*, som innebär att ett erkännande blir legitimt enbart om den som skall erkänna en spelar roll för den som erkänns (Heidegran 2009). Med det i åtanke kan man förstå varför Respondent 4 inte upplever socialsekreterarnas erkännande som relevant. De har, till följd av sin brist på relation till Respondent 4, skapat sig en position där de gjort sig själva överflödiga vad det gäller erkännande. De beskrivs av Respondent 4 snarare som ett yttre störningsmoment fränkopplat hens upplevelse av familjehemsuppdraget. Vi tolkar det som att konsekvent icke-erkännande över tid har resulterat i att Intervjuperson 4 inte förväntar sig att bli erkänd av socialtjänsten. Familjehemsuppdraget ses därmed som en familjeangelägenhet i vilken socialtjänsten, i och med sin bristande närvaro, mist sin legitima plats.

5.3.5 *Icke-erkännandets konsekvenser*

Icke-erkännandet som beskrivits tidigare får i kombination med missaktning konsekvenser för familjehemsföräldrarnas egna barn. Respondent 1 beskriver nedan hur hen dels jämförde sin situation i familjen med fostersyskonets förutsättningar och att detta präglade hur hen åsidosatte sina egna behov.

Jag tror inte jag reflekterade över att det var jobbigt. Det var ju jobbigare för honom såklart, i mitt huvud. Jag sa nog inget till [mina föräldrar] eller någon annan hur det jobbigt det var för mig. Och fick lufta. Det exploderade väl någon gång så både jag och [fostersyskonet] blev vansinniga på varandra och skrek och vrålade. Men nej, jag har nog aldrig pratat om mig utan det har bara varit om de placerade.

(Respondent 1)

Respondent 1 beskriver hur samtalen med hens föräldrar handlade om fostersyskonet behov snarare än hens egna. Till slut 'exploderade det', vi tolkar det som att Respondent 1:s behov hade blivit åsidosatta av både hen själv och andra länge nog. Respondent 5 har en liknande erfarenhet av att komma i andra hand, men i hens fall 'exploderade' hen aldrig. I kommande citat beskriver Respondent 5 hur hen kollapsade tiden efter att fostersyskonet flyttat.

Men sen flyttade vi från [landsorten]. Då åkte jag in med ambulans och då trodde dom att det var hjärnhinneinflammation [men det var det inte]. /.../ Jag tror att det var att det var för mycket för mitt system, så. Det tog sig i fysiska uttryck till slut, den här depressionen jag tror jag gick in i. Eller någon form av det, 'den tunga filten'.

(Respondent 5)

Respondent 5 refererade i sin intervju till 'den tunga eller blöta filten' som känslan att hen kom i andra hand och att familjehemsuppdragets förväntningar

hämmade hens tillvaro. Respondent 5 beskriver hur ”det lades en blöt filt på mitt eget uttryck. Min egen kreativitet hämmades väldigt mycket av detta”. Dessa citat tolkar vi som konsekvenser av att bli konsekvent icke-erkänd över lång tid. Respondent 2 berättar om en gång då hen sa ifrån och inte stod ut i den dynamik som fanns mellan hen och fostersyskonet.

Jo men killen som hotade mig med kniv, vi halvt slog ihjäl varandra. Han fick faktiskt flytta sen./.../ Jag var väldigt tydlig mot mamma att jag inte orkar med honom liksom. För då hade vi ändå varit familjehem ganska länge och visst, man kan klaga men jag var väldigt tydlig mot mamma att jag inte orkar med honom liksom. Jag vill inte att han ska bo hos oss. Och så vet jag att mamma sa att 'Nu ska han flytta'. Men då fick jag jättemycket skuldkänslor i stället.

(Respondent 2)

Respondent 2 beskriver här vad som föregick sammanbrottet och gjorde att fostersyskonet behövde flytta. Hen beskriver hur missaktningen i form av fysiskt våld och bråk till slut nådde en gräns där hen sa ifrån. Även om mamman lyssnade på det och hen inte längre behövde bo med fostersyskonet var det inte en smärtfri upplevelse då hen kände skuldkänslor. Detta tolkar vi som att även om ens protest blir tagen på allvar och erkänd är situationen inte onyanserad. Vi tolkar det som att omsorgsansvaret kände Respondent 2 gjorde att sammanbrottet var skuldtyngt då hen ”fattade ju vad som stressade fram det hela och så fick jag dåligt samvete”. Att familjehemsföräldrarnas egna barn får dåligt samvete vid sammanbrott har synts i tidigare forskning (Kaplan refererad i Merrithew 1996). Vi tolkar detta som att Respondent 2 hamnar i kläm då hen både visar omsorg för sig själv, genom att protestera, men samtidigt känner ett ansvar att visa omsorg för fostersyskonet. Detta kan ses som ett uttryck för att en *inkännande aktivitet* kopplat till sig själv ställs mot en *aktiv känslighet* kopplad till fostersyskonet (Mason 1996). Att Respondent 2 hänvisar till att de ”varit familjehem länge” tolkar vi som hen dels har stor erfarenhet av att vara familjehem och att denna sorts protest är exceptionell. Respondent 5 beskriver nedan upplevelsen av sin roll

som icke-erkänd inom familjehemsuppdraget och vad som kan göra den svår. Det är en beskrivning vi anser ringar in mycket av det som framkommit under intervjuerna.

Det blev en annan roll man fick komma in i egentligen. Man var det goda syskonet i stället. En traditionell kvinnoroll på något vis. Någon som här omhändertagande, snäll, älskande, självutplånande.

(Respondent 5)

6. Slutsats och diskussion

Syftet med vår studie är att undersöka hur familjehemsföräldrars egna barn i vuxen ålder ser på sitt omsorgsgivande inom ramen för familjehemsuppdraget. Vi ville även undersöka deras upplevelse av hur deras omsorgsgivande uppmärksammades och erkändes av andra. Våra frågeställningar var:

- Hur beskriver familjehemsföräldrarnas egna barn sitt omsorgsgivande?
- Hur upplever familjehemsföräldrarnas egna barn att deras omsorgsgivande erkänns av familjen och socialtjänsten?

Vår studie bekräftar i många avseenden den tidigare forskning som gjorts i svensk och internationell kontext om familjehemsföräldrarnas egna barn. Även om omsorgsgivandet kan vara roligt och givande, är det framför allt ett gediget och komplext omsorgsarbete som kräver stor tankeverksamhet och förståelse för fostersyskonens behov. Det framträder en allvarsam bild när vi analyserar deras omsorgsgivande utifrån hur familjen och socialtjänsten erkänner familjehemsföräldrarnas egna barns omsorgspraktik. Det är framför allt socialtjänstens icke-erkännande som är genomgående och tydligt. Detta icke-erkännande verkar få konsekvenser för familjehemsföräldrarnas egna barns bild av och förväntningar på socialtjänsten. Vår studie tyder på att icke-erkännandet kan resultera i att ge omsorgsgivandet upplevs som ensamt och kan ske på bekostnad på det egna välmåendet.

Om man inte har den breda förståelse av omsorg som Mason (1996) argumenterar för finns det en risk att man inte ser allt det omsorgsarbete som respondenterna ger uttryck för i vår studie som omsorg. Om man inte ser allt detta som omsorg ter sig den ökade empatiska förmågan snarare något som magiskt uppstår till följd av att växa upp med ett fostersyskon. Vi vill hävda att det snarare är resultatet av familjehemsföräldrarnas alla timmar av omsorgsarbete som inkännande aktivitet genom tankeverksamhet och handlingar inom ramen för familjehemsuppdraget. Att de har en god relation till sina fostersyskon och upplevs som positiva influenser är ingen slump. Det är familjehemsföräldrarnas egna barns förtjänst, det är toppen av deras omsorgsisberg. Men, även om socialtjänsten och familjehemsföräldrarna inte ser allt detta arbete som omsorg, eller ett ansvar som

familjehemsföräldrarnas egna barn tar, så påverkar det inte omsorgsarbetets existens. Oavsett om socialtjänsten erkänner att det finns, utförs och spelar roll så pågår det. Familjehemsföräldrarnas egna barn har en relation till sina fostersyskon, en relation som oftast antingen innebär ett uttalat eller outtalat omsorgsgivande och ett ansvarstagande för fostersyskonen, som redovisats i kapitel 5.3 och är förankrat i den aktiva känsligheten. Att socialtjänsten inte tar ansvar för att erkänna detta arbete som just viktigt omsorgsarbete gör enbart den här situationen svårare för familjehemsföräldrarnas egna barn. Varför socialtjänsten inte erkänner det sätt som dessa barn bidrar till familjehemsuppdraget kan vi inte svara på inom ramen för vår studie. Vad vi däremot kan säga är att familjehemsföräldrarnas egna barn påverkas av detta icke-erkännande. Även om denna tystnad och detta icke-erkännande är rotat i välvilja, eller en tanke om att inte ge officiellt ansvar till familjehemsföräldrarnas barn, blir resultatet mycket mer komplicerat. I detta erkännande-vakuum blir familjehemsföräldrarnas egna barn inte bara potentiellt lämnade ensamma med sin upplevelse, ouppfyllda behov eller känsla av ansvar inför omsorgsgivandet – de blir även lämnade ensamma i att skapa den rollen. De blir ensamma i att förstå när de förväntas vara syskon, behandlingsassistenter för fostersyskonets utveckling eller medansvariga för familjehemsplaceringen. Då deras omsorgsgivande motiveras med både föräldrarnas förväntningar och den inneboende känslan av att känna ansvar, som begreppet aktiv känslighet syftar till, kan de gå väldigt långt innan de drar en gräns för när denna roll inte längre går att leva i. Här vill vi hävda att sammanbrotten i familjehemsplaceringar orsakade av konflikter mellan familjehemsföräldrarnas egna barn och fostersyskonen inte går att lyfta ur denna kontext. De är inte oförklarliga händelser som plötsligt uppstår, de är konsekvensen av att denna dynamik och att familjehemsföräldrarnas egna barns situation inte erkänns. I vår studie anser vi att sammanbrotten blir förståeliga som ett sista sätt för familjehemsföräldrarnas egna barn att dra i handbromsen och i stället visa omsorg för sig själva. Det som är oförklarligt är hur socialtjänsten kan vara så frånvarande att våra respondenter känt sig ensamma fram till den punkten. Vad skulle ske om socialtjänsten i stället erkände att familjehemsföräldrarnas egna barn är potentiella omsorgsgivare inom familjehemsuppdraget? I nuläget erbjuds familjehemsföräldrar stöttning av socialtjänsten just för att stötta dem i de svåra situationer som kan uppstå inom familjehemsuppdraget. Vad skulle hända

om även deras barn bjöds in till den stöttningen? Även ett förtydligande av vad familjehemsföräldrarnas egna barn inte skall behöva ta ansvar över, och vems ansvar det egentligen är verkar enligt vår studie vara ett revolutionerande sätt att stötta dessa barn. För det kanske mest allvarliga som vår studie visar är hur ensamma familjehemsföräldrarnas egna barn är när de upplever missaktning i relation till sina fostersyskon. Vi kan inte inom ramen för vår studie säga något om varför det som respondenterna berättar om skedde, eller säga något om fostersyskonens del eller ansvar i det. Vad vi däremot kan se är hur frånvarande socialtjänsten upplevdes för respondenterna i relation till dessa upplevelser. Socialtjänsten upplevs i bästa fall som en aktör med potential att stötta eller hjälpa familjehemsföräldrarnas egna barn. I värsta fall upplevs även de som ett potentiellt hot mot en själv eller familjen. Om man ser detta ur perspektivet att Barnkonventionen gäller lika mycket för familjehemsföräldrarnas egna barn som för deras fostersyskon uppenbarar sig en allvarlig bild. Att dessa barn upplever sig ensamma i sin situation och inte förväntar sig stöd från socialtjänsten anser vi tyda på att socialtjänsten misslyckats i att se till barnens bästa. Det verkar som att den omsorg och engagemang som fostersyskonen erhåller inte är tillgänglig för familjehemsföräldrarnas barn. Kan man se det som att sättet som familjehemsföräldrarnas egna barn sätter sig själva i andra hand på är en förlängning av hur de i praktiken icke-erkänns och bortprioriteras av socialtjänsten? Om ett icke-erkännande lägger grunden för vilken behandling en person förväntar sig i framtiden – hur kan dessa barn förväntas självmant kräva något annat än det de i nuläget får? Samtidigt kan den önskan om stöd som våra respondenter ger uttryck för ses som både en önskan om erkännande men även en diskrepans mellan behovet den önskan grundar sig i och hur det behovet erkänns. Vi funderar på om denna önskan även kan förstås som både ett tecken på att Socialtjänsten fortfarande har en chans att se och erkänna dessa barns behov. I tidigare forskning har familjehemsföräldrarnas egna barns omsorgsarbete och bidrag till familjehemsuppdraget varit tydligt internationellt sedan 1970-talet och i Sverige sedan 2000-talet. Varför ser vi inte en medvetenhet om detta från Socialtjänstens sida? Varför kan våra respondenter, som är mellan 20 och 60 år gamla och uppvuxna i olika delar av Sverige, beskriva samma icke-erkännande från socialtjänstens sida? Vad säger det om hur väl socialtjänstens tar sitt omsorgsansvar för dessa barn, både historiskt och i nutid? Vi motsäger oss inte de

bra och givande aspekter av familjehemsuppdraget som finns för alla inblandade aktörer, men vi ställer oss frågan om en annan förståelse av familjehemsföräldrarnas egna barn roll inte kan förbättra situationen för alla inblandade, se till barnets bästa för alla inblandade barn och samtidigt kvalitetssäkra det största biståndet för placerade barn i Sverige.

7. Framtida forskning

Att undersöka hur socialtjänsten ser på dessa barn hade varit ett välkommet tillskott i framtida forskning för att se om det stämmer överens med den upplevelse som respondenterna ger uttryck för i vår studie. Och i så fall – hur tänker socialtjänsten om det utifrån Barnkonventionen? Finns det en medvetenhet om att omsorgsgivande barn riskerar att inte omfattas av den i praktiken? Att titta mer noggrant på likheter och skillnader mellan omsorgsgivande barn som ger omsorg till anhöriga och familjehemsföräldrarnas egna barns omsorgspraktik hade även varit intressant. Det vore även intressant att studera vilka organisatoriska förutsättningar landets socialsekreterare har för att arbeta med dessa barn. I vår studie såg vi hur våra respondenter beskrev hur de stått ut med missaktning, icke-erkännande och tagit del av tunga erfarenheter som deras fostersyskon upplevt. I relation till det hade det varit intressant att undersöka dessa barns resiliens och hur de resonerar kring att hantera både sina egna och fostersyskonens svåra erfarenheter. Har de en högre toleransnivå för traumatiska erfarenheter än andra barn? En annan intressant ingång i fältet hade varit att se familjehemsföräldrarnas egna barns omsorgsarbete utifrån emotionssociologins teoretiska begrepp 'emotionellt arbete'. Även om det är ett begrepp som vanligtvis används för professionella yrkesroller som arbetar med människor skulle det vara intressant att se om det är applicerbart på dessa barns omsorgsgivande. Slutligen, då vår studie överensstämmer så pass väl med den tidigare forskning i svensk kontext som Höjer & Nordenfors (2006) genomfört hade det varit intressant att se en uppföljning på deras arbete. Stämmer bilden som framträder för oss, att väldigt lite skett på nära 20 år?

Referenser

- Andersson, G & Allmänna Barnhuset (2008) *Utsatt Barndom - Olika Vuxenliv: Ett Longitudinellt Forskningsprojekt Om Barn I Samhällsvård*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset: Stockholm.
- Andersson, G. (2019) Vuxna med barndomserfarenheter av samhällsvård. I: Andersson, G., Höjer, I., Sallnäs, M. & Sjöblom, Y. (red.) *När samhället träder in. Barn, föräldrar och social barnavård*. Studentlitteratur: Lund
- Bryman, A. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB
- Brännström, L, Vinnerljung, B, & Hjern, A. (2013) *Long-term Outcomes of Sweden's Contact Family Program for Children. Child Abuse & Neglect*. 37.6, pp. 404-14
- Bäck-Wiklund, M., Höjer, I. & Nordenfors, M. (2005) Att växa upp med fostersyskon. Om att inte bli sedd, om osäkerhet och omsorg. *Socionomen*. 4, 25-28
- Cautley, P. & Aidridge, M. (1973) *Predictors of success in foster care*. Madison, WI: Wisconsin Department of Health and Social Services
- Eide, T. & Eide, H. (2006) *Kommunikation i praktiken – relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*. Malmö: Liber.
- Heidegren, C. G. (2009) *Erkännande*. Stockholm: Liber.
- Honneth, A. (2003) *Erkännande: Praktisk-filosofiska studier*. Göteborg: Daidalos.
- Honneth, A. (1995) *The struggle for recognition. The moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Höjer, I. (2001) *Fosterfamiljens inre liv*. Avhandling. Göteborgs Universitet. Institutionen för socialt arbete.
- Höjer, I. (2006) Fosterfamiljen - En privat familj med ett offentligt uppdrag. *Socialmedicinsk Tidskrift*. 83.1-74-81

Höjer, I. (2019a) Föräldrar möter social barnavård - att ha sina barn i familjehem. I: Andersson, Höjer, Sallnäs & Sjöblom (red.) *När samhället träder in. Barn, föräldrar och social barnavård*. Studentlitteratur: Lund

Höjer, I. (2019b) Vård i familjehem. I: Andersson, Höjer, Sallnäs & Sjöblom (red.) *När samhället träder in. Barn, föräldrar och social barnavård*. Studentlitteratur: Lund

Höjer, I. & Nordenfors, M. (2006) *Att leva med fostersyskon*. Göteborg: Göteborgs Universitet

Höjer, I., Sebba, J. & Luke, N. (2013) *The impact of fostering on foster carer's children*. Oxford: University of Oxford

Jacobsen, D. I. (2012) *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Järkestig-Berggren, U., Bergman A.S., Eriksson, M., and Priebe, G. (2019) Young Carers in Sweden—A Pilot Study of Care Activities, View of Caring, and Psychological Well-being. *Child & Family Social Work*. 24(2) - 292-300.

Kalman, H. & Lövgren, V. (2019) Etik i forskning och etiska dilemman. I: Kalman, H. & Lövgren, V. (red) *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Kalman, H. & Johansson, S. (2019) Skydd av försöksperson respektive skydd av informanternas anonymitet. I: Kalman, H. & Lövgren, V. (red) *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Kvale, S. & Brinkman, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lundegren, L. & Sunesson, P. A. (2019) *Nya socialtjänstlagarna*. Stockholm: Nordstedts Juridik

Mason, J. (1996) Gender, Care and Sensibility in Family and Kin Relationships. I: Holland, J. & Adkins, L. (red.) *Sex, Sensibility and the Gendered Body*. London: Macmillan.

- Merrithew, J. (1996) *Foster Care Delivery and the Needs of Birth Children of Foster Parents*. Master's Thesis, University of Southern Maine, USA.
- Nordenfors, M. (2006) *Ett reflexivt syskonskap*. Göteborg: Göteborgs Universitet
- Nordenfors, M., Melander, C. & Daneback, K. (2014) *Unga omsorgsgivare i Sverige*. Kalmar: Nationellt kompetenscentrum anhöriga.
- Nordenfos, M. (2016) Childrens' participation in foster care placements. *European Journal of Social Work*. 19(6) 856-870
- Nordenfors, Monica, Melander, Charlotte, and Daneback, Kristian (2014) *Unga Omsorgsgivare I Sverige*. Nationellt kompetenscentrum anhöriga.
- Nygren, L. (2020) Risken finns, finns nyttan? Etikprövning och den kvalitativa forskningen. I: Kalman, H. & Lövgren, V. (red.) *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Parks, L. (2014) Young Carers. *British Journal of General Practice*. 64 (629), 616.
- Poland, D. & Groza, V. (1993). Effects of foster care placement on biological children in the home. *Child and Adolescent Social Work Journal*. 10 (2), 153-164.
- Raineri, ML., Calcaterra, V. & Folgheraiter, F. (2018) "We are care givers too" Foster siblings' difficulties, strengths and need for support. *Child & Family Social Work*. 23, 625-632.
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015) *Från stoff till studie. Om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Revheim, C. (2019) *Hva med oss andre som bor her? Profesjonsetiske utfordringer i møte med fosterforeldres egne barn*. Agder: Universitetet i Agder
- Socialstyrelsen (2014) BRA-fam – En standardiserad bedömningsmetod – Manual till initial bedömning vid rekrytering av familjehem.

Socialstyrelsen (2014) *Manual till BRA-fam. En standardiserad bedömningsmetod för rekrytering av familjehem*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2017) *Ett hem att växa i. Familjehemmets bok. Grundutbildning för jour- och familjehem*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2020) *Placerade barn och unga. Handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Stoneman, K. & Dallos, R. (2019) 'The love is spread out thin': how birth children talk about their experience of living with foster siblings. *Adoption & Fostering*, 43(2), 169-191

Thompson, H. Mcpherson, S. & Marsland, L. (2016) 'Am I damaging my own family?' Relational changes between foster carers and their birth children. *Clinical child psychology and psychiatry*, 21(1), 48-65

Tristeliotis, J., Moira, B. Hill, M. (2000) *Delivering Foster Care*. London: British Agencies for Adoption & Fostering.

Twigg, R. & Swan, T. (2007) Inside the foster family. What research tells us about the experience of foster carers' children. *Adoption & fostering*, 31(4), 49-61

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Von Borczyskowski, A, Vinnerljung, B. and Hjern, A. (2013). Alcohol and Drug Abuse among Young Adults Who Grew up in Substitute Care - Findings from a Swedish National Cohort Study. *Children And Youth Services Review* 35(12), 1954-961.

Vinnerljung, B. & Hjern, A. (2011) Cognitive, Educational and Self-support Outcomes of Long-term Foster Care versus Adoption. A Swedish National Cohort Study. *Children and Youth Services Review* 33(10), 1902-910.

Watson, A. & Jones, D. (2002) The impact of fostering on foster carer's own children. *Adoption & fostering*, 26(1), 49-55.

Williams, D. (2016) Recognising Birth Children as Social Actors in the Foster-Care Process: Retrospective Accounts from Biological Children of Foster-Carers in Ireland. *British Journal of Social Work*. 47(5) - 1394-410.

Juridiska källor

SFS 1949:381 *Föräldrabalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1990:52 *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2018:1197 *Lagen om Förenta nationernas konvention om barns rättigheter*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Bilagor 1 - Informationsbrev

Bilaga 1 – Informationsbrev till deltagare

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Hej,

Vi är två socionomstudenter från Göteborgs Universitet som skall skriva vår kandidatuppsats om familjer som på uppdrag från socialtjänsten tog hand om ett barn. Vi vill fokusera personer vars föräldrar tog på sig dessa uppdrag. Tidigare forskning har visat på att barn till familjehemsföräldrar tar ansvar för sina fostersyskon och familjedynamiken, men sällan får stöd för att ta det ansvaret. Vi vill undersöka vilket ansvar dessa personer upplevt att de behövde ta under uppväxten i relation till föräldrarnas uppdrag och vilket stöd man fick för att ta det ansvaret. Detta syfte är preliminärt och kan alltså komma att ändras framöver även om temat kvarstår. För att undersöka detta vill vi göra en intervjustudie.

Vårt mål är att du ska känna dig trygg i intervjusituationen. Under forskningsintervjuer som dessa förhåller man sig till Vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer. Vi vill att du ska vara på det klara med vad det innebär att delta och följande stycke innehåller information om detta. Intervjuerna kommer ske över videosamtal. Ljudet från intervjuerna kommer att spelas in och sedan transkriberas. I uppsatsen kommer citat från intervjuerna presenteras för att illustrera ämnet. När intervjuerna är klara kommer du, om du önskar, få ta del av

transkriberingen. Du kommer få möjlighet att kommentera om det är något som du inte vill ska vara med i den färdiga uppsatsen. Du kan avbryta din medverkan när som helst, även efter att intervjun ägt rum, dock ej efter att uppsatsen är färdigställd.

Det är endast vi två som skriver uppsatsen som kommer ta del av ljudfilerna. Vi kommer diskutera det med vår handledare, men då på ett anonymiserat sätt. Allt du berättat anonymiseras med syftet att ingen kan identifiera dig utifrån din berättelse. Det som sägs i intervjuerna kommer endast att användas i vår uppsats och inte på något annat sätt. Det kan vara svårt att garantera total anonymitet, men vi kommer ändra namn på exempelvis personer, platser eller detaljer kring specifika händelser. Om det är svårt att anonymisera en beskrivning av en händelse fullt ut kan vi i stället byta ut detaljer och inte skriva ut ett exakt citat i uppsatsen. Inspelningen och transkriberingen kommer efter att uppsatsen är examinerad att raderas. Efter examination kommer uppsatsen att publiceras på den elektroniska databasen DiVA.

Ditt deltagande är frivilligt och du har rätt att veta hur vi använder det som sagts i vår uppsats. Om du vill delta kommer du få uttrycka samtycke till att genomföra intervjun och att den används på de villkor som beskrivits. Om du har några frågor om detta eller vill ha mer information är du välkommen att kontakta oss.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar,

David Sjöblom, gussjodag@student.gu.se

Cecilia Wilson, guswilsce@student.gu.se

Handledare: Monica Nordenfors, monica.nordenfors@socwork.gu.se

2021-03-03, Göteborg

Bilaga 2 – Intervjuguide

Intervjuguide

Vi presenterar oss och informerar om uppsatsens syfte och genomförandet av intervju. Påminner om att de har rätt att dra sig ur. Påminner om att intervjun spelas in och hur materialet kommer hanteras. Stämmer av muntligt samtycke.

Inledning

Ålder?

Nuvarande situation?

Familjeförhållanden?

Hur ser din familj ut?

Hur många fostersyskon har du/har du haft?

Hur länge har din familj varit familjehem?

Hur gammal var du när ni blev familjehem?

Vad visste du om familjehem innan ni blev det?

Vad fick du för information om vad det skulle innebära att bli familjehem och hade du något att säga till om angående beslutet?

Generellt

För familjen

För dig

Vad innebär det att vara familjehem för dig?

Pratade familjen någonsin om att sluta vara familjehem?

Hur såg din relation till ditt fostersyskon ut när ni bodde ihop? Vad brukade ni göra?

Vad var bra?

Vad var mindre bra?

Hur ser kontakten ut idag?

Vad innebär en fostersyskonrelation för dig?

Ansvar/Engagemang

Har du någonsin hjälpt för ditt fostersyskon?

Har du någonsin oroat dig för ditt fostersyskon?

Kan du berätta om en situation när du känt dig extra engagerad i ditt fostersyskon?

Vad är att ta ansvar i förhållande till familjehemmet, enligt dig? / Finns det ytterligare sätt du anser att du tagit ansvar på?

Har du känt ansvar gentemot ditt fostersyskon direkt?

Har du fått förändra dina vanor eller rutiner (enskilt eller i familjen) pga. ett fostersyskons behov? Om ja, hur var det för dig?

Finns det ansvar som du tagit i relation till dina föräldrar och/eller andra syskon som familjehem? Familjehemligheter?

Har du någonsin underlättat för dina föräldrar i relation till deras familjehemsuppdrag?

Har du och/eller familjen fått rätta er eller förändra era rutiner efter de som flyttade till ert behov? Om ja, hur var det för dig?

Har du någonsin struntat i att ta uppmärksamhet/be om hjälp som du kände att du ville ha/behövde (från föräldrar) pga. Familjehemsuppdraget?

Finns det ansvar som du inte tror du skulle ha tagit om du inte hade fostersyskon?

Hur kommer det sig att du tog du ansvar?

Någon bad dig? Vem?

Eget initiativ?

Hur kändes det att ta ansvar?

När kändes det bra?

När kändes det mindre bra?

Sedd

Var det någon som frågade dig om dina upplevelser av att vara familjehem?

Ville du att någon skulle fråga om det?

Fanns ett behov?

Tog du själv upp det med någon?

Föräldrar

Syskon

Släkt

Kompisar

Familjehemssekreterare

Andra

Erkänd

Dom du pratade med, upplevde du att dom förstod eller ville förstå?

Vad gjorde att du kände att de ville/ inte ville förstå?

Hur togs det emot?

Var det någon som reagerade/agerade på det du berättade?

Bad någon om din åsikt gällande familjehemmet?

Om ja, respekterades den? På vilket sätt?

Föräldrar

Syskon

Släkt

Kompisar

Familjehemssekreterare

Andra

Kändes det som att du blev tagen på allvar och att din insats värdesattes?

Stöttad

Fick du hjälp/stöttades du när du tog ansvar?

Föräldrar

Syskon

Släkt

Kompisar

Familjehemssekreterare

Andra

Bad du om hjälp eller stöd? Hur gick det? Vad hände?

Föräldrar

Syskon

Släkt

Kompisar

Familjehemssekreterare

Andra

Hur såg den hjälp och den stöttning ut som du fick?

Vilket stöd skulle du ha velat få?

Vad tänker du när du hör 'familjehemssekreterare'?

Hur såg kontakten med socialtjänsten ut?

Vilken kontakt skulle varit bra?

Lång pga. Relation ifall någon bli jobbigt?

Ingen alls, pga. inte med dig att göra?

Tänker du annorlunda på behovet av stöd nu? Har du i efterhand ansett att du behövde någon form av stöd som du i stunden inte kände behov av.

Hade du behövt mer information innan? Vilken sorts information? Varför?

Stödgruppsprojektet genom Räddningsmissionen - vad tänker du om det?

I researchen har vi sett att Socialstyrelsen rekommenderar att man ställer frågor om hur antal barn, ålder och om de bor hemma. Vilka andra frågor borde man ställa, när någon skall bli familjehem

Till barnet?

Till föräldrar som vill bli familjehem?

Skulle du vilja vara familjehem i framtiden?

Vi avslutar med att fråga om det är något annat de vill tillägga som vi inte tagit upp. Informera om hur vi kommer skicka ut transkriberingen och möjligheten att ge synpunkter.